

Ljubav sv. Franje prema svim stvorenjima u enciklici Laudato si'

Zlatic, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:920836>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
INTEGRIRANI FILOZOFSKO - TEOLOŠKI STUDIJ

MARIJA ZLATIĆ

**LJUBAV SV. FRANJE PREMA SVIM
STVORENJIMA U ENCIKLICI LAUDATO SI'**

Diplomski rad

Split, 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
INTEGRIRANI FILOZOFSKO - TEOLOŠKI STUDIJ

MARIJA ZLATIĆ

LJUBAV SV. FRANJE PREMA SVIM STVORENJIMA U ENCIKLICI
LAUDATO SI'

DIPLOMSKI RAD

iz filozofije

Mentor: prof. dr.sc. Ante Vučković

Split, 2023.

*U znak zahvale za vaše nježne živote koji oplemenjuju ovaj svijet
dajući mu posebnu notu nježnosti i dobrote.
Istom tom nježnošću prihvatili ste betlehemske dječake onda kad mnogi nisu.
Vama koje je dobri Bog povjerio ljudima na bratsku skrb i ljubav
sve do ponovnog susreta kod Oca u vječnosti.*

"I njih je stvorila ista Božja ruka puna ljubavi koja je i nas stvorila ... naša je dužnost štiti ih i promicati njihovu dobrobit" Zašto trebamo voljeti životinje? Zato jer vam daju sve, a ništa ne traže zauzvrat. Zato jer su pred čovjekom s oružjem bespomoćne i ne mogu se braniti. Zato jer su vječna djeca, jer ne znaju što je mržnja ili rat. Zato jer ne znaju za novac i sretni su kad imaju sklonište i mjesto gdje se mogu sakriti od hladnoće. Zato jer razumiju sve ne govoreći ništa, jer im je pogled čist kao i duša. Zato jer ne poznaju zavist ni ogorčenost, jer im oprost urođen. Zato jer znaju voljeti odano i vjerno. Zato jer žive bez luksuznog doma. Zato jer prepoznaju i cijene poštovanje. Zato jer su živa bića. Iz ovog i tisuću drugih razloga zaslužuju našu ljubav. Kad bismo ih naučili voljeti onako kako zaslužuju, bili bismo bliže Bogu."

Sv. Majka Tereza

Zahvale

Na samom početku osjećam potrebu da se zahvalim ljudima koji su, svaki na svoj način, sudjelovali u ovom putovanju.

Veliki dio zahvalnosti dugujem svom mentoru, prof. dr. sc. Anti Vučkoviću bez čije nesebične pomoći i podrške ovaj rad ne bi bio moguć. Hvala na svakom savjetu i pomoći vezanom za stvaranje ovog rada, za njegovo ničim zasluženom dobročinstvo u mom životu.

Posebnu zahvalu dugujem najbližim i najdražim ljudima u svom životu - pokojnom ocu Ivanu, majci Kaji i bratu Vedranu. Samo je njima poznata žrtva koju su morali podnijeti i koju još uvijek podnose ostali među njima, jer pokojne Bog oslobađa od svake brige i boli na zemlji. Bojim se kako riječi ovdje ne bi bile dostatne da iskažu svu ljubav i zahvalnost koju osjećam prema njima. Ono što mi ostaje je nada kako neću iznevjeriti njihovo povjerenje i želja da tijekom svog života vratim barem mali dio darovanog mi dobra.

Naposljetku, hvala svima onima koji su svojim životima i djelima oblikovali moj. Hvala za svaku riječ podrške, svaki nježni zagrljaj koji mi je davao snagu. Hvala za njihovu prisutnost u mom životu. Bez njih sve bi nužno bilo drugačije, jer iako dosta toga moramo sami proći, poneke posebno teške trenutke je nemoguće prebroditi bez snažne potpore i nesebične pomoći bliskih nam i velikih ljudi. Vjerujući njihovoj mudrosti i pouzdajući se u njihovo razumijevanje, ovdje ih ne spominjem poimenice, jer njihova imena ostaju u mom srcu i s povjerenjem ih predajem Onomu koji je jedini kadar na pravi način nagraditi njihovu dobrotu.

Sadržaj

Sadržaj	4
Sažetak	5
Uvod	6
1. Životopis sv. Franje	8
1.1. Franjino mladalaštvo i put preobraćenja	8
1.2. Prvi Franjini pratioci i osnutak Reda Manje braće 1209.godine.	11
1.3. Osnutak drugog reda, Reda siromašnih gospođa i trećeg reda, Reda pokorničke braće	13
1.4. Franjino misionarsko djelovanje i zadnje godine ovozemaljskog života.....	15
2. Odnos sv. Franje prema stvorenom svijetu	17
2.1. Odnos sv. Franje prema prirodi	18
2.2. Franjin odnos prema stvorenjima prikazan kroz nekoliko anegdota.....	22
3. Ljubav sv. Franje Asiškog prema svim stvorenjima oslikana kroz encikliku <i>Laudato Si'</i>	25
3.1. O enciklici <i>Laudato si'</i>	25
3.2. <i>Laudato Si'</i> direktna poveznica sa sv. Franjom	27
3.3. Općenito o problemu ekologije s posebnim osvrtom na encikliku <i>Laudato Si'</i>	30
4. „Vladanje“ nad stvorenjima i odnos franjevačke duhovnosti prema ekologiji	35
4.1. Vladanje kao bogolikost, a ne nasilno podčinjavanje	35
4.2. Odnos nasljednika sv. Franje i franjevačke duhovnosti prema ekologiji.....	37
Zaključak	42
Literatura	44

Sažetak

U ovom radu autor analizira odnos sv. Franje Asiškog prema svemu stvorenom. Govori se o važnosti očuvanja svih stvorenja, jer sva su ponaosob stvorena od iste stvarateljske ljubavi. U prvom dijelu, autor iznosi biografiju sv. Franje Asiškog. Upoznaje nas sa njegovim životom prije, a posebice nakon obraćenja ili bolje rečeno prosvjetljenja. U drugom dijelu rada pozornost je usmjerena na odnos sv. Franje prema cjelokupnoj prirodi s posebnim osvrtom na životinje, koje je brat Franjo posebno volio i o njima se skrbio. Treći dio se bavi nastankom enciklike *Laudato Si'*, njezinom značaju za današnji svijet obilježen tehnološkim i despotskim značajkama, te direktnom utjecaju sv. Franje na nastanak iste. Završni dio daje sintezu cijelog rada i govori nam o izvornom Božjem naumu kojeg je Bog imao u trenutku stvaranja cijelog svijeta sa svim njegovim stvorenjima. Tu se na sažet način iznosi pravo značenje Božjeg poslanja kojeg je namijenio ljudskoj vrsti – u ljubavi skrbiti za sve stvoreno i baš poput Njega postupati u svom poslanju za koje će jednog dana morati položiti račun. Na samom kraju rada autor se dotiče direktnih Franjinih sljedbenika – braće franjevaca, koji su po uzoru na svog utemeljitelja izabrali poseban put ljubavi i služenja svakom stvorenju koje im bude povjereno u njihovom životu. Naposljetku, u ovom diplomskom radu autor želi ukazati na važnost pravog pristupa prema stvorenom svijetu, jer vjera kao takva ne podrazumijeva brigu o dobrobiti samo jednog dijela stvorenog svijeta i baš zato uzdasi svakog od stvorenja daju jasan zadatak svakom čovjeku – brinuti za njihovo ovozemaljsko dobro znajući da će se jednog dana ponovno sresti u nebeskoj domovini.

Ključne riječi: Sv. Franjo Asiški, živa bića, *Laudato Si'*, braća franjevci

Uvod

Tema ovog rada je ljubav sv. Franje prema svim stvorenjima u enciklici *Laudato si'*. Dakle, iz samog naziva je razvidno o čemu je riječ. Sljedeće stranice rada posvećenu su govoru o važnosti očuvanja svega stvorenog, jer sve stvorenje je proizišlo iz ruku istog Stvoritelja i kao takvo ima neotuđivu vrijednost samo po sebi, odnosno, svako od stvorenja je Bog htio radi njega samog i svako ima zadatak da samim svojim postojanjem slavi Boga. S ovom istinom se susrećemo i na studiju teologije, ali i bez posebnog interesa za ovaj studij, ako se vodimo razumom i otvorimo svoje srce uvidjet ćemo prekrasan dar u vidu stvorenog svijeta što ga je Bog svima nama dao. Taj dar nam je ujedno povjeren i na čuvanje, jer će se na koncu opet sve vratiti Darovatelju. Tako da možemo reći kako je riječ i o svojevrsnom testu. Dobri Bog nas obasipa svakojakim radostima, ali ako se mi pokažemo kao nezahvalni i neodgovorni čuvari tog dara, nećemo biti u mogućnosti ponovno uživati u daru zvanom sve stvoreno. Jedni drugima smo dar od neprocjenjive važnosti, jer nas je naš Tvorac takvima htio i drugima darovao. Nama je darovana priroda, a mi prirodi. Ukratko – svako od nas stvorenja je darovano ili bolje rečeno povjereno na skrb onom drugom. Međutim, nema svako stvorenje istu moralnu odgovornost. Čovjek kao vrhunac stvaranja zbog svoje bogolikosti, a koja ga povezuje sa zadaćom pastira, pozvan je prepoznati ljubav Božju u svemu stvorenom i kao odgovoran pastir, čuvar Božjeg blaga skrbiti o istom. Ovu istinu najbolje je uvidio i u svome životu vlastitim djelima svjedočio sv. Franjo Asiški.

Ovaj rad je podijeljen na četiri poglavlja. Prvo poglavlje nosi jednostavan naziv „*Životopis sv. Franje*“. U ovome poglavlju ćemo prikazati Franjin život od ranih godina, pa sve do njegove smrti. Tako nas prvi dio ovoga poglavlja upoznaje sa Franjinim mladenaštvom, radom u očevom obrtu i postupno nas vodi ka obraćenju. Drugi dio ovog poglavlja je posvećen prvim Franjinim pratiocima i osnutkom Reda Manje braće. Nadalje, u trećem dijelu prvoga poglavlja bit će riječi o osnutku drugog i trećeg reda odnosno Franjinom utjecaju za nastanak istih te na samom kraju, u četvrtom dijelu, progovaramo o Franjinom misionarskom djelovanju i njegovoj smrti.

Drugo poglavlje nosi naziv „*Odnos sv. Franje prema stvorenom svijetu*“. Ovo poglavlje je sastavljeno od dva dijela. Prvi dio nas uvodi u Franjin odnos prema cjelokupnom stvorenju, prema cijeloj prirodi sa svim njezinim stanovnicima, a u drugom dijelu je taj odnos prikazan kroz nekoliko anegdota u kojima se ponajbolje ogleda Božja blizina ovome svecu.

Treće poglavlje nosi naziv „*Ljubav sv. Franje Asiškog prema svim stvorenjima oslikana kroz encikliku Laudato Si'*“. Ovo poglavlje ima tri dijela. Prvi dio nas upoznaje sa enciklikom, dajući nam neke osnovne informacije glede nastanka i sadržaja iste. U drugom dijelu smo opisali utjecaj koji je sv. Franjo imao na ovu encikliku, točnije kroz nju se kao nit provlači sv. Franjo Asiški i njegov odnos prema stvorenom svijetu. Treći dio enciklike nam daje uvid u samu problematiku kojoj je ova enciklika posvećena te je tu u kratkim crtama izražen problem onečišćenja okoliša, ali i kratke smjernice kako dalje djelovati.

U četvrtom i završnom poglavlju ovog rada pod nazivom „*Vladanje*“ nad stvorenjima i odnos franjevačke duhovnosti prema ekologiji“ progovorit ćemo najprije u njegovom prvom dijelu koji nosi naziv o značenju biblijskog pojma „vladati“ u kontekstu odnosa čovjeka i ostalih stvorenja. U drugom dijelu ovoga poglavlja osvjedočit ćemo se upravo na primjeru nasljednika sv. Franje Asiškog kakav treba biti pristup čovjeka prema povjerenjima mu prirodi.

1. Životopis sv. Franje

U prvom poglavlju ovog rada prikazat ćemo život i djelovanje sv. Franje Asiškog. One informacije koje su nam bile dostupne kroz raznu literaturu smo prikazali u ovom dijelu. Nemamo previše podataka o Franjinom djetinjstvu i o tim prvim godinama života. Upravo ćemo kroz njegov život, kroz ovo putovanje od nekoliko stranica vidjeti o kakvom je čovjeku bilo govora i to će nas na najbolji mogući način uvesti u samu problematiku ovog rada.

1.1. Franjino mladalaštvo i put preobraćenja

Točan datum, pa ni točnu godinu rođenja sv. Franje ne znamo. Neki kažu da je rođen 1181. godine, drugi pak za godinu rođenja uzimaju 1182., a zbog svega toga biografi sv. Franje smatraju da se rodio između prosinca 1181. i rujna sljedeće godine. U konačnici to i nije tako bitno, jer je riječ o svega nekoliko mjeseci razlike, a i Franjin život, počevši od najranijeg doba, pa sve do smrti je čudesan, tako da točan datum nije bitan.

Franjo je rođen u veoma bogatoj i uglednoj obitelji. Otac mu je bio Pietar Bernardone, bogati trgovac tkaninom, a majka je bila plemkinja, Pica Boutlemont. Rođen je u gradiću Asizu, u pokrajini Umbrija na teritoriju današnje Italije. Ime pod kojim ga svi znaju, Francesko, dao mu je otac. Postoje dvije legende o tome. Prva kaže da je otac dao to ime zbog francuskog porijekla njegove supruge, a prema drugoj legendi otac je dao to ime zbog ljubavi prema Francuskoj, u kojoj je imao dosta poslovnog uspjeha. No, bilo kako bilo, Franjo se isprva prema majčinoj želji trebao zvati Ivan (talijanska inačica toga imena je Giovanni), a otac mu je uz to krsno ime nadjenao ime Francesko, a upravo pod tim imenom je i u ušao u povijest.¹ Dakle, puno ime sv. Franje jest Giovanni Francesco Bernardone.

O njegovom djetinjstvu nemamo puno podataka. Možemo reći kako je izobrazbu stekao u župnoj školi sv. Jurja, a nakon toga je nastavio obiteljski posao – prodaju tkanina. Budući da je rastao uz bogate roditelje te mu za život ničega nije manjkalo, Franjo živi poprilično lagodnim životom, čak prema nekim spisima mladi Franjo uživa u ispraznostima ovog svijeta, jer mu roditelji sve to omogućuje i ne zabranjivaše. Tako je bio vrlo popularan među stanovnicima Asiza. Međutim, valja naglasiti kako ga je Bog sačuvao od smrtnih grijeha, te je Franjina duša ostala čista i neiskvarena pred licem Božjim. Mladi Franjo odijevao se i ponašao u skladu sa svojim statusom te je i na taj način privukao pažnju mnogih

¹ Usp. https://hr.wikipedia.org/wiki/Franjo_Asi%C5%A1ki 18.11. 2022.

ljudi. Iako je imao mnogo novca nije bio pohlepan i sebičan, novac je trošio na vlastita zadovoljstva, ali su i drugi itekako uživali u blagodatima njegova bogatstva.

Poznato je da mladić nije bio škrt, niti pohlepan, svoj novac je rado dijelio drugim ljudima, među njima posebno mjesto su imali siromasi, koje je sv. Franjo posebno volio. Jedna zgoda kaže kako je neki siromah tražio od sv. Franje nešto novca, a on mu je u žurbi odbio. Međutim, brzo je shvatio što je učinio te je siromaha sustigao i udijeli mu nešto novaca. Silno razalošćen zbog svog postupka, Franjo obećava kako će odsad bez obzira na sve uvijek siromasima nešto udijeliti, „a naročito ako spomene ljubav Božju.“²

Usprkos laganom poslu koji mu donosi novce i putovanja, Franjo je želio nešto više od toga, htio je postati vitez, a prilika za to mu se ukazala kada je izbila bitka između Franjinog rodnog grada Asiza i Perugie 1202.godine. U toj bitci Asiz je neslavno prošao. Naime, bitku su izgubili, a njegovi vojnici su završili u zarobljeništvu. Puna godina dana zarobljeništvu je utjecala na Franjino zdravstveno stanje te je po povratku kući većinu vremena proveo u oporavku od tegoba koje mu je zarobljeništvu donijelo. Iako je ta godina dana zarobljeništvu utjecala na Franjino zdravstveno stanje, nije ga uspjela i emocionalno slomiti. Usprkos svemu, zadržao je vedar duh, te se trudio biti potpora drugim zarobljenicima, a tad je izrekao i čuvenu rečenu kako će ga cijeli svijet slaviti.³

Ni nakon zarobljeništvu i svega ono što je iz toga proizišlo, njegova želja da postane vitezom nije iščezla, čak možemo reći kako je ona ojačala za to vrijeme, a nova prilika mu se ukazala nedugo nakon 1202. godine, kada je izbio rat u južnoj Italiji. Papa Inocent III. i inače poznat po svojoj borbenosti i željom za očuvanje čistog kršćanstva se umiješao u rat, a knez Gentile je po Italiji skupljao dobrovoljce za taj rat. I tu se Franji pružila nova prilika, te je krenuo u novi rat. Ipak, to je bila jako bitna odluka koja je odredila Franjin daljnji život. Istina, nije bilo onako kako je Franjo isprva zamišljao, sigurno da je kao dobrovoljac imao druge planove vezne za rat i njegov daljnji život, ali često puta naši životi odu u drugom smjeru od onog kojeg smo zamislili. Kako je to lijepo Herman Hesse rekao u svojoj knjizi *Franjo Asiški*, „Vitezom sigurno ne će postati, to bijahu snovi. Ali nešto što nije obično njemu je suđeno, u dobru ili zlu.“⁴

² Sv. Bonaventura, *Životopis sv. Franje*, preveo o. Damjan Damjanović, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda Zagreb – Kaptol 9, Zagreb, 1981., str.29.

³ Usp. *Legende trojice drugova*, pog. 2, br. 4. u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012., str. 543.

⁴ Herman Hesse, *Franjo Asiški*, prev. Zdravko Gavran, Alfa, Zagreb, 2009, str. 84.

Tako je bilo i sa Franjom, želio je ići u rat bez obzira na sve, htio je svoj život provesti kao vitez, slavu je želio steći pomoću mača, izvojevati mnoge pobjede za svoj narod i svoju zemlju. Nije ni slutio da će mu to putovanje preokrenuti život, ono će biti odlučujuća točka u njegovu daljnjem životu. Od tog putovanja, točnije onoga što je doživio na tom putovanju, zavisila je njegova budućnost, ali i budućnost mnogih drugih ljudi. Naime, na tom putovanju Franjo je u snu čuo glas koji ga je pitao „Tko ti više može učiniti, Gospodar ili sluga? Franjo je odgovorio „Gospodar“. Na to mu je glas odgovorio: „Zašto, dakle, radi sluge ostavljaš Gospodara, i Vladara radi podanika“⁵

Od tog događaja započinje novo razdoblje za Franju. Po povratku u rodni Asiz, Franjo se povlači u sebe, počinje intenzivnije misliti o onome što se dogodilo. Više se nije družio sa starim prijateljima, raskošan, boemski život ostavlja iza sebe. Njegovi prijatelji su to primijetili i posumnjali da je zaljubljen, te su ga pitali da li ima ženidbu na pameti, on im odgovara u metafori „Oženit ću se plemenitijom i ljepšom zaručnicom nego ste ikada vidjeli; ona sve ostale nadmašuje obličjem i mudrošću.“⁶ Uistinu, Franjo se počeo mijenjati, svaki put bi siromasima nešto udijelio: novac, odjeću, hranu. U toj buri novih osjećaja Franjo odlazi u Rim na hodočašće, tom prilikom je posjetio baziliku sv. Petra te je vidio brojne hodočasnike kako daju nešto sitno novca za darove i u sebi je rekao: „Budući da apostolskog prvaka treba velikodušno častiti, zašto onda ovi ljudi daju tako malene darove crkvi, gdje počiva njegovo tijelo?“⁷ Potom je punu vrećicu novca dao za darove i vani se preobukao u siromaha i počeo moliti za milostinju. Ipak neki autori sumnjaju u autentičnost ove priče pa tako, primjerice, Jacques le Goff sumnja u ovaj događaj, jer po njegovim navodima ovakav način djelovanja u materijalnu korist Rima ne slični na Franju Asiškog.⁸

Nakon toga vraća se u rodni Asiz, njegovi roditelji su primijetili promjenu u njegovu ponašanju i bilo im je drago zbog toga. Franjo se od tada još više povukao u sebe, vrijeme je provodio u molitvi i razgovorima sa nekim biskupom koji jedan od rijetkih ljudi kojima se Franjo ispovijedao. Poznata je i zgoda sa gubavcem. Za vrijeme jedne šetnje primijetio je gubavca, poljubio ga je i udijelio mu nešto milostinje. Nakon toga je posjetio sklonište za gubavce gdje je isto postupio sa svim gubavcima. Budući da je do tada zazirao od gubavaca

⁵ Ivan Perušinski, *Početak ili osnutak reda*, u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012., str. 514.

⁶ Fra Toma Čelanski, *Prvi životopis sv. Franje*, u: Franjevački izvori Sarajevo – Zagreb, 2012, str. 252.

⁷ *Legende trojice drugova*, pog. 3, br. 10. u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012 str. 546.

⁸ Više o tome vidjeti u: Jacques le Goff, *Sveti Franjo Asiški*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., str. 53.

ovo je za njega bilo jedno posebno iskustvo koje ga je ohrabrilu. Ovim činom je pobijedio samog sebe, a to mu je pružilo neviđenu nasladu.⁹

1.2. Prvi Franjini pratioci i osnutak Reda Manje braće 1209.godine.

Godine 1206., nedugo nakon hodočašća u Rim i susreta sa gubavcima, Franjo u Crkvi sv. Damjana čuje Božji glas koji ga poziva da popravi Božju kuću. Franjo je bio uvjeren kako Bog od njega želi da popravi ruševnu Crkvicu sv. Damjana te iz očevog dućana uzima najljepše tkanine i odlazi ih prodati. Zarađeni novac predaje svećeniku te Crkve, ali ga ovaj ne prihvata. Međutim, Franjo ne odustaje te proseći pokušava prikupiti novac za popravku ruševne Crkve. Njegovi sugrađani su u njemu vidjeli ruglo i sramotu, a nisu ni slutili da gledaju u jednog od najvećih svetaca svih vremena, začetnika novog reda, onoga koji je, usudit ćemo se kazati, prvi koji je u svemu stvorenom vidio lice samog Boga, onoga koji je u stvorenom svijetu, njegovim biljkama, a napose životinjama prepoznao braću i sestre, djecu istog nebeskog Oca.

Za Franjino *nedolično* ponašanje saznaje njegov otac te ga zatvara u kućni pritvor. Za vrijeme očeva odsustva, majka ga oslobađa i Franjo se vraća u Crkvu sv. Damjana. To je sve dodatno razgalilo njegova oca te Franju predaje civilnim, a kasnije i crkvenim sudovima. Mladi Franjo se tada pred okupljenim mnoštvom i biskupom odriče svojeg oca i prava na nasljedstvo te svlači i svoju odjeću dajući i nju ocu¹⁰ te tom prilikom izgovara „odsad više neću govoriti: Oče, Petre Bernardone, nego: Oče naš, koji jesi na nebesima“¹¹ Ova Franjina gesta i iskrenost su ostavili snažan utisak na biskupa koji je tada bez imalo sumnje shvatio o kakvom je čovjeku riječ i da će ono što on bude činio imati veliki značaj za kršćanstvo. Dakle, upravo taj događaj je bio odlučujući za Franjin život. Godine koji su uslijedile poslije toga su obilježene pokorom, molitvom, postom i svakodnevnim slušanjem evanđelja.

Tako je jednog dana u Porcjunkuli, u Crkvi Blažene Djevice Marije, sv. Franjo slušajući tadašnje evanđelje ostao duboko ganut te je odlučio zamijeniti svoje ionako skromno odijevanje još skromnijim, bolje rečeno siromašnijim odijelom. Tada „je s nogu izuo obuću, iz ruku je odbacio štap, zadovoljio se samo jednom tunikom, kožnati remen zamijenio je

⁹ Vidi više u: *Legende trojice drugova*, pog. 4, br. 11. u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012 str. 547.

¹⁰ Vidi više u: Fra Toma Čelanski, nav. dj. (*Prvi životopis...*), str. 254. – 255.

¹¹ Jens Jorgensen, *Sveti Franjo Asiški*, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, Kaptol 9. 2000., str. 42.

konopčićem. Od tada je imao tuniku koja je sprijeda bila obilježena križem da bi tako od sebe tjerao sve đavolske opsjene. Ta je tunika bila veoma gruba, u njoj je želio razapinjati svoje tijelo s pogreškama i grijesima. Bila je ona veoma siromašna i priprosta da je svijet ne bi nipošto poželio.“¹²

Takvo Franjino odlučno ponašanje je zadivilo neke mladiće iz mjesta, pa su ga odlučili slijediti. Prva trojica su bili Bernard Kvintavalski, Petar Katanski i Egidije, nakon njih je stiglo još nekoliko mladića koji su odlučili ovako živjeti. Ubrzo nakon toga Franjo je imao viđenje kako će veliki broj ljudi iz cijeloga svijeta prihvatiti njihov način življenja. Kad ih je bila osmorica u skupini, Franjo ih je po dvojicu poslao propovijedati, dao im zadatak te rekao: „Idite, predragi, dvojica po dvojica u različite krajeve svijeta, navješćujte ljudima mir i pokoru za oprostjenje grijeha! U nevoljama budite strpljivi i sigurni da će Gospodin ispuniti svoju odluku i obećanje. Onima koji vas što zapitaju odgovorite ponizno, blagoslivljajte one koji vas progone, zahvaljujte onima koji vam nanose nepravdu i uvrede, jer nam se za sve ovo pripravlja vječno kraljevstvo“¹³

Određeno vrijeme su proveli razdvojeni, dvojica po dvojica su odlazili u razne krajeve svijeta i propovijedali riječ Božju, nakon nekog vremena ponovno su se sastali, a u međuvremenu su im se pridružila još četvorica mladića. Sad ih je bilo dvanaest te je sv. Franjo 1209. godine odlučio otići kod pape Inocenta III. da im potvrdi pravilo Reda. Nakon što je prvo bio kod asiškog biskupa sv. Gvide i sabinskog biskupa Ivana od sv. Pavla, Franjo je sa braćom krenuo kod pape Inocenta III. Papa isprva nije htio razmatrati ovu odluku jer su neki biskupi mislili da je riječ o nečemu štetnom. Međutim, papa je u međuvremenu imao viđenje kako se ruši Lateranska bazilika, ali ju je leđima pridržao neki čovjek. Papa je shvatio kako je riječ o ovome mladiću te je rekao „Ovo je zaista čovjek koji će djelom i naukom podržati Kristovu Crkvu“¹⁴ Nakon toga je Franji i njegovoj braći udijelio blagoslov i rekao im je „Idite, braćo, s Gospodinom i kako se Gospodin udostoji nadahnuti vas, svima propovijedajte pokoru. A kad vas svemogući Gospodin umnoži brojem i obogati milošću, radosno se k meni vratite pa ću vam još više od ovoga dati i povjeriti vam s većom sigurnošću veće stvari“¹⁵ Tako je papa utemeljio novi Red 1209. godine.

¹² Fra Toma Čelanski, nav. dj. (*Prvi životopis...*), str. 259.

¹³ *Isto*, str.262.

¹⁴ Sv. Bonaventura, nav. dj.,(*Životopis...*), str. 46.

¹⁵ Fra Toma Čelanski, nav. dj. (*Prvi životopis...*), str. 264. – 265.

Pri povratku u Asiz, zastali su u jedno mjesto, tu su još više utvrdili ono što im je činiti. Tada čvrsto „odlučiše i uglaviše da se iz zagrljaja svetog siromaštva neće otimati ni kad budu vitlani nevoljama, ni kad budu gonjeni kušnjama.“¹⁶ Po povratku u Asiz, sele se u jednu malu crkvicu Svete Marije Anđeoske u *Porcjunkuli*. Oko nje grade male kolibe za stanovanje, a mijenjaju i ime u *manja braća*. Tako je nastao *Red Manje braće*. I „doista su bili manji, bivajući svima podložni uvijek su tražili neugledna mjesta i obavljali takve poslove te se činilo kao da im se nanosi velika nepravda, da bi se tako mogli učvrstiti na pouzdanu temelju istinske poniznosti i da bi se među njima prikladnim rasporedom podigla duhovna zgrada kreposti.“¹⁷ Sveti Franjo svojoj je subraći preporučivao svakodnevnu, poslušnost, molitvu i radost, sve su to naime, bila sredstva mira.¹⁸ Franjo i njegovi prijatelji nisu imali problema sa siromaštvom, sami su to tražili, nisu se bojali oskudice, naime tražili su i prihvatili siromaštvo, glad, zimu, to ih je sve dodatno motiviralo i učvrstilo u njihovu naumu. Radili bi najteže poslove, a zauzvrat su tražili samo malo hrane. Oni su bili svjetlo koje je obasjavalo Asiz, u njima su sugrađani vidjeli podršku, prave Kristove vojnike, a ništa od toga nisu tražili, htjeli su samo služiti Kristu i braći. Franjo i njegova braća su bili neumorni u propovijedanju evanđelja i u isposničkom životu.

1.3. Osnutak drugog reda, Reda siromašnih gospođa i trećeg reda, Reda pokorničke braće

Franjin način života i njegove propovjedi su privukle veliku masu ljudi koji su s oduševljenjem slušali Franjine propovjedi. Među njima je bilo i svećenika i običnih vjernika i onih iz roda plemstva i onih koji to nisu.¹⁹ Nadalje, po povratku u Asiz i s papinim odobrenjem, Franjo propovijeda s više slobode. Za vrijeme jedne takve propovjedi oduševljeno ga je slušala jedna djevojka iz mjesta te je odlučila pristupiti njegovu Redu. Ta djevojka je bila Klara Asiška, pripadala je uglednoj plemićkoj obitelji te joj je sam njezin plemićki položaj otežavao ispunjenje želje. O kakvoj je djevojci bilo riječ ponajviše možemo iščitati iz objave koju je njezina majka primila kad je malu Klaru nosila u svojoj utrobi. Glas

¹⁶ *Isto*, pog. 14, br. 35., str. 266.

¹⁷ *Isto*, pog. 15, br.38., str 267.

¹⁸ Usp. Jens Jorgensen, nav. dj. (*Sveti Franjo...*) str. 248. - 251.

¹⁹ Usp. Jacques le Goff, nav. dj., (*Sveti Franjo...*) str. 128.– 129.

joj je rekao: „Ne boj se, ženo, rodit ćeš svjetlo koje će još više rasvijetliti svijet.“²⁰ Ipak, na Cvjetnicu 1212. godine upoznaje sv. Franju. Mlada Klara je noć nakon Cvjetnice 1212. godine u pratnji rođake Bone di G. došla u crkvu Blažene Djevice Marije u Porcjunkuli. Tu su je dočekala Franjina braća i u znak novog života ošišala je kosu. Jasno da njezina obitelj nije bila zadovoljna sa Klarinim postupkom, te su je rođaci pokušali na sve načine odgovoriti. Međutim, Klara je bila odlučna u svojoj namjeri i nije posustajala pred njihovim pritiscima. Neko vrijeme je ostala u Porcjunkuli, a zatim se nastanila u crkvi sv. Damjana, istoj onoj crkvi koju je brat Franjo svojim rukama popravio. Tako je ustanovljen *Drugi franjevački Red, Klarise* ili *Bratstvo siromašnih gospođa*.

Franjo i njegovi drugovi su svojim propovijedanjem i načinom života privukli mnoge druge ljude. Njima su dolazili ljudi sa svih strana, bilo je bogatih, siromašnih, ljudi iz uglednih i manje uglednih obitelji, oženjenih te iako su bili oženjeni nisu napuštali svoju obitelj, ali su u obiteljskom okruženju živjeli Franjine ideale. Među njima je bilo klerika i laika, obrazovanih i neobrazovanih, bili su i oni koji život posvećuju molitvi, i oni koji se predaju radu.²¹ Ovdje su svi bili jedno, nije bilo razlike među njima. Svi su imali isti cilj, a to je služiti Bogu bez ikakve opterećenosti sa ovozemaljskim stvarima. Prezreli su svjetovne užitke, uživali u neimaštini. Nisu imali briga što će jesti i piti, što obući, gdje prespavati. Uživali su u neizvjesnosti života i predanju u Kristove ruke. Ovaj Red je *Treći svjetovni red ili Red pokorničke braće*²² Dakle, sv. Franjo je na taj način ustanovio tri reda, te je to simbolično značilo i popravak triju crkava.²³

Valjalo bi još napomenuti kako su braća franjevci bili orijentirani na gradove kao mjesta propovijedanja, prvenstveno one manje gradove. S obzirom na to da im je glavni cilj bilo propovijedanje, oni su izlazili iz crkvi i odlazili propovijedati na trgove, ali isto tako odlazili su i u kuće svih onih koji su ih htjeli ugostiti u Kristovo ime i čuti njihovu riječ.²⁴

²⁰ Toma Čelanski, *Životopis sv. Klare i njezini spisi*, (ur.), s. Marija od Presvetog Srca (Anka Petričević), Symposion, Split, 2001., str. 25.

²¹ Vidi više u: Jacques le Goff, nav. dj. (*Sveti Franjo*) str. 119.

²² Usp. Sv. Bonaventura, nav. dj. (*Životopis...*) str. 50.

²³ Vidi više u *Legende trojice drugova*, pog. 14, br. 60. u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012. str. 573.

²⁴ O ovome više vidjeti u: Jacques le Goff, nav. dj. (*Sveti Franjo*) str. 163. – 168.

1.4. Franjino misionarsko djelovanje i zadnje godine ovozemaljskog života

Franjo je uistinu bio veliki propovjednik te je htio svojim propovijedima potaknuti i nekršćane da se preobrate na kršćanstvo. U prvom planu je imao Saracene, te je 1212. godine u pratnji svog jednog druga krenuo put Sirije, ali su ga vjetrovi donijeli u hrvatske krajeve, najvjerojatnije u okolicu današnjeg Splita. Naime, na putu iz luke u Anconi jaki vjetrovi su ga doveli u Split, prema nekim je to bilo točno na mjestu gdje je sada samostan i Crkva sv. Frane. Kao potvrdu tome mnogi se referiraju na natpis koji stoji na kamenu u Crvi sv. Frane, na kojem je uklesano: “Frane, ovdje opstoji tvoj Red male braće, ovdje zatvaraš i hraniš svoje prvorodence”.²⁵ Drugi Franjin pokušaj je propao zbog bolesti, te je bio prisiljen otkazati svoje putovanje za Maroko. Ipak, Franjo je iz trećeg pokušaja uspio otići za Siriju. Istina, Franjo nije uspio Saracene preobratiti na kršćanstvo, ali je stekao blagonaklonost kod sultana Maleka al- Kamela, koji ga je rado slušao.²⁶

Franjo je do kraja svog života ostao vjeran svojim idealima u pogledu čistoće, skromnosti i ljubavi. Ni bolest ga nije mogla odvojiti od Krista i služenja Njemu, te je tri godine prije svoje smrti, 1223.godine napisao novo Pravilo i predao ga kardinalu Hugolinu na doradu. Konačna verzija tog pravila je bila gotova i spremna za potvrdu. To je 29. studenog 1223. godine papa Honorije III., bulom *Solet annuere* i učinio. Ovo konačno Pravilo se naziva *Potvrđeno pravilo*. Nedugo nakon toga, Franjo je bio obilježen ranama Kristovim, u trajni znak njegova autoriteta i Božjeg odabranja.²⁷ Dvije godine prije svoje smrti, sv. Franjo je sa nekolicinom braće bio u mjestu po nazivu La Verna, tu je imao viđenje, a nakon njega i sam je dobio Isusove rane na nogama, rukama i boku. Rane se trudio skriti, a posebno onu na boku. Na rukama i nogama je teže skrivao, a ona na boku je bila zaštićena tunikom te je za nju jedino znao brat Ilija. Iste godine sv. Franjo piše i *Pjesmu brata Sunca*. Kad je sv. Franjo osjetio da mu se bliži kraj, zamolio je svoju braću da ga odnesu u Porucjunku, isto ono mjesto od kojeg je sve počelo, bilo je i zadnje boravište ovog svetog čovjeka. Želio je da njegova smrt i njegovo konačno zbogom ovom svijetu budu baš u ovoj crkvi, njemu tako dragom i posebnom mjestu. Prije svoje smrti uputio je blagoslov svojoj dragoj braći i sestri Klari. U prisustvu svoje ljubljene braće, 3 listopada u večernjim satima, Franjo je završio ovozemaljsko putovanje i svoju dušu predao Ocu. Njegov prelazak u vječnost ispratili su i

²⁵ Više o ovoj temi vidjeti u: Fra Mate Nikola Roščić, *Sv. Frane brodolomac*, Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevac konventualaca i Samostan sv. Frane, Split, Zagreb – Split, 2012. str. 65. – 66.

²⁶ Fra Bonaventura Banjoređijski, *Veći životopis sv. Franje*, u: Franjevački Izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012, 963.- 966.

²⁷ Usp. Sv. Bonaventura, nav. dj. (*Životopis...*) str. 54. – 55. (pog. 4. br. 11)

njegove sestrice ševe, koje su mu svojim umilnim pjevanjem iskazale ljubav u ime svih drugih stvorenja koja je on tako nježno volio.²⁸

Napomenimo još i kako je neposredno prije svoje smrti, sv. Franjo činio i čudesa, a neka od njih su opisana u knjizi Jensa Jorgensena *Sveti Franjo Asiški*.²⁹ Naposljetku, Giovanni Francesko Bernarnardone proglašen je svetim nepune dvije godine nakon svoje smrti, dana 17. srpnja 1226. godine.

²⁸ Usp. Jens Jorgensen, nav. dj., (*Sveti Franjo...*), str. 293.

²⁹ Više o tome vidjeti u: Isto, str. 265. – 266.

2. Odnos sv. Franje prema stvorenom svijetu

Sv. Franjo je jedan od najvećih i najpoznatijih svetaca svih vremena. Mnogo toga lijepoga nam dolazi u sjećanje kad spomenemo ime ovog sveca. Kao što znamo, on je zaštitnik Italije, zaštitnik grada Asiza, zaštitnik siromaha i trgovaca, ali i zaštitnik ekologista i životinja. Mnogi drugi sveci su isto tako zaštitnici gradova, država, zanimanja, ali mnogo manji dio njih je prepoznat, crkveno, ali i svjetski priznat, kao zaštitnik životinja. Naravno zaštitnici životinja su i: sv. Filip Nerij, Antun Padovanski, Makarije, Goara i ostali sveci, ali zasigurno najpoznatiji među svecima zaštitnicima ovih nježnih Božjih stvorenja upravo je sv. Franjo čiju je posebnu ljubav prema životinjama prepoznala i Crkva te ga je 1979. godine proglasila svecem zaštitnikom istih.

Sv. Franjo Asiški čovjek je koji i stotinama godina nakon svoje smrti oduševljava toliki broj ljudi, on je bio i ostao istinska inspiracija mnogim slikarima, kiparima, književnicima i mnogim drugim ljudima. Njega se svi rado sjećaju i s nevjerojatnim divljenjem govore o ovom svetom Asižaninu. Iako rodom iz prelijepe Umbrije, njegova voljenog Asiza, on pripada svima nama. Svima onima koji u njemu nalaze uzor, svima koji mu se dive zbog njegova prsnog odnosa sa cjelokupnim stvorenjem, u kojem je prepoznao brata i sestru i koje je tako nježno ljubio. Jednostavno rečeno, sv. Franjo je dao toliko iskrene ljubavi svemu stvorenom da mu nijedno stvorenje ne može ne vratiti istom mjerom ljubavi.³⁰ Njegova istinska dobrota, čista ljubav i djetinje povjerenje u našeg nebeskog Oca nikoga ne ostavljaju ravnodušnim. Svojim životom je snažno posvjedočio ono u što je vjerovao ili bolje rečeno, kome je vjerovao. Istina, ima još puno svetih ljudi koji su svoj život podredili Bogu i vršenju Njegove volje, ali nitko od njih nije ostavio tako snažan pečat na dušama onih koji dolaze i stotinama godina nakon njegova života. Nitko od nas ne bi smio zaboraviti ovog velikog i svetog čovjeka, ali i kad bi ljudi u svojoj grešnosti, slabosti i nesavršenosti i zaboravili sv. Franju, njega bi se zasigurno sjećala cijela priroda, svako ne – ljudsko stvorenje bi nas živo podsjećalo na ovog svetog čovjeka koji je sve do i jednog stvorenja otkrio nama ljudima u njegovoj ljepoti, dobroti, ljubavi i snažnoj povezanosti sa nebeskim Ocem. Nijedno od tih stvorenja ne bi propustilo progovoriti o njihovom dragom bratu Franji koji ih je tako nježno i snažno ljubio.³¹

³⁰ Usp. Jacques le Goff, nav. dj., (*Sveti Franjo...*), str. 33

³¹ Usp. Herman Hesse, nav. dj. (*Franjo...*), str. 84.

Naravno, nije sv. Franjo jedini koji je prepoznao i dokučio pravu istinu stvaranja, ali je zasigurno jedan od najistaknutijih ljudi koji su svojim djelovanjem dali pravi smjer u kojem teologija stvaranja treba ići. Odnosno, ovaj svetac je svojim konkretnim radom i djelovanjem, iako svjesno ne išavši za tim, dao jasne smjernice za sve buduće generacije koje budu dolazile na svijet. Iako sv. Franjo nije bio teolog, filozof ili ekolog, on je i prvim i drugim i trećim, ali i svim drugim ljudima, dao zadatak koji će morati ispoštovati. Jasno je da je Bog stvorio cijeli svijet, sve što postoji svoju zahvalnost duguje isključivo Stvoritelju, a upravo je ova istina misao vodilja enciklike *Laudato si*. Ako smo svi djelo ruku jednog Stvoritelja, ako svi imamo istog nebeskog Oca, onda smo svi braća i sestre. Zaista „u carstvu nebeskog Oca ima mnogo stanova, ali samo jedna obitelj“³² Stoga, podjele ne postoje, samo ljubav koja nas povezuje bez obzira na sve, a iz te ljubavi rađa se briga za sva druga bića. Sv. Franjo nam stvarno u tome može biti uzor, jer je on sam ljubio sve stvoreno zbog one jedinstvene, čiste i duboke ljubavi prema njihovom Stvoritelju. Budimo baš poput sv. Franje, ne zauzimajmo stav vladanja nad stvorenim svijetom, živimo zajedno u skladu sa svim stvorenjima u našem zajedničkom domu darovanom nam od Oca nebeskog.³³

2.1. Odnos sv. Franje prema prirodi

Sv. Franjo je jedan od onih svetaca čije djelovanje ne možemo ograničiti samo na jedno područje. Uistinu, bilo bi nezahvalno i nerazborito učiniti takvo što. Bio je to čovjek koji je volio svako stvorenje. Svima je poznata njegova ljubav i posebna naklonost prema bolesnima, starima, siromašnima, odbačenima od društva. Za njega nitko nije bio bezvrijedan ili odbačen. Sve je ljubio zbog jedinstvene ljubavi prema Stvoritelju. U ono doba kada žene ni djeca nisu uživali skoro nikakva prava, sv. Franjo Asiški druguje sa čestitim ženama i, tako se primjerice rađa iskreno prijateljstvo između njega i njegove drage sestre Klare. Na taj način „on očituje bratsku pozornost na ženu i na dijete.“³⁴ Međutim, njegova ljubav i briga nisu se ograničavali samo na ljudsku vrstu. Upravo se tu ogleda posebnost i veličina ovog sveca. Uspio je u svemu stvorenom vidjeti odraz Božje slave, otisak Božje ljubavi, prepoznao je Božju nježnost u svemu. Sveto pismo, veliki teolozi i Crkveni naučitelji poput sv. Tome Akvinskog zaključuju kako se pomoću stvorenog svijeta može zaključiti kako Bog postoji, a

³² Jens Jorgensen, nav. dj., (*Sveti Franjo...*), str. 268.

³³ Usp. Leonardo Boff. *Sv. Franjo Rimski i Franjo Asiški: novo proljeće za Crkvu*, prev. Zoran Grozdanov, ex Libris, Rijeka, 2018. str. 62.

³⁴ Jacques le Goff, nav. dj. (*Sveti Franjo...*) str. 29.

sv. Franjo Asiški je otišao korak dalje i u svemu stvorenom prepoznao ne samo jednog tvorca, nego i najznačajnija obilježja tog tvorca: beskrajnu nježnost i dobrotu. Upravo zbog toga je i sam Franjo u svom životu njegovao nježnost u odnosu na sve stvoreno. Franjo je u stvorenom svijetu, kojeg je i on bio dio, neprestano pronalazio tragove Božje prisutnosti. „Franjo se u nježnosti približuje stvorenom. U svakom obliku postojanja ovozemaljske stvarnosti Franjo je promatrao djelo nevidljivoga Boga Stvoritelja, svako mu je stvorenje bilo stepenicom više na putu prema Bogu, objava Božjeg veličanstva, izvor hvalospjeva Bogu Ocu. Međutim, svijet za Franju nije jednostavno most do Boga. Svijet je mjesto na kojem slavimo Boga i kuća u kojoj susrećemo Boga”.³⁵

Jednostavno rečeno, za sv. Franju „svaka stvar ima samostalno, tj. autonomno obličje, i stoga je ona brat i sestra; svaka ima karakter simbola, i stoga je ona mjesto susreta s Bogom, bližnjim i samim sobom, te pruža mogućnost za razmišljanje, stvaranje, obnovu života, za uzdizanje u nadnaravno; svaka stvar može čovjeku biti na korist, i ne smije se samo iskorištavati.”³⁶

Sv. Franjo je bio prijatelj svih ljudi, posebno potlačenih, a svoju je ljubav iskazivao, kao što smo već kazali, i drugim Božjim stvorenjima, jer vjera koja je usredotočena samo na dobro ljudske vrste nije potpuna.³⁷ Mi ćemo se stoga u nastavku ovoga rada pozabaviti odnosom sv. Franje Asiškog prema prirodi i životinjama. Kao što ćemo imati priliku vidjeti, sv. Franjo je razgovarao sa životinjama, propovijedao je i njima o Bogu. Smatrao je da nije dovoljno samo ljudima predočiti Božju spasenjsku vijest, jer se ta vijest tiče svega stvorenog. Sv. Franjo Asiški je svojim životom svjedočio Isusove riječi: „Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju.“ (Mk, 16, 16) Prisjetimo se i kako sv. Pavao u svojoj poslanici Kološanima kaže kako je Bog u Kristu izmirio sav stvoreni svijet sa sobom. Dakle, u Kristovo djelo otkupljenja uvrštena je cijela priroda, sva živa bića. Upravo iz toga razloga sva živa bića imaju pravo čuti za riječ Božju, jer su svi sudionici, subjekti iste. Profesor Tomašević to lijepo primjećuje kada kaže „kršćansko spasenje obuhvaća ne samo spasenje pojedinca nego i spasenje cijelog čovječanstva i svijeta”³⁸ odnosno pitanje

³⁵ Fra Bože Vuleta, *Škola bratimljenja sa stvorenim*, u: Visovački zbornik, Visovac, 1997., str. 517

³⁶ Preuzeto sa: <https://www.croexpress.eu/sv-franjo-asiski-odvazni-i-ponizni-misionar-i-ljubitelj-prirode/> 19.12. 2022.

³⁷ Usp. Jadranka Brnčić, *Franjina pjesma stvorenja*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2012. str. 100.

³⁸ Luka Tomašević, Ekološki problem u duhu sv. Franje Asiškog, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 38 (1998.) 1, 73-88, str. 74

otkupljenja nije samo ljudsko pitanje nego se odnosi na sve stvoreno, te je kao takvo „kozmičko pitanje.“³⁹

Pored toga što se brinuo za spasenje svega stvorenog, brinuo je i za njihov ovozemaljski život. Hranio je i spašavao životinje od sigurne smrti, pomagao im i štitio ih je u mnogim prilikama. Bio je brat svemu stvorenom, odgovorno je prihvatio zadaću starijeg brata i skrbio za sva Očeva stvorenja. Kao čovjek mira i posebne Božje blizine uočio je da i povezanost svega stvorenog osigurava mir između stvorenja i mir stvorenja sa Stvoriteljem. To primjećuje i papa sv. Ivan Pavao II. kada je jedne prilike rekao: „Prijatelj siromaha, omljubljen od Božjih stvorenja, sve ih je pozvao životinje, biljke, prirodne sile, kao i brata sunce i brata mjeseca da časte i hvale Gospodina. Asiški nam siromah najbolje svjedoči da se možemo bolje posvetiti promicanju mira sa stvorenim ako smo u miru s Bogom. A mir sa stvorenjima nerastavljiv je od mira među narodima. Želim da nam njegovo nadahnuće pomogne da uvijek sačuvamo živ osjećaj bratstva sa svim dobrim i lijepim stvarima stvorenim od Boga svemogućega, i da nas podsjeća na tešku dužnost da ih poštujemo i pažljivo čuvamo, u sklopu šireg i većeg ljudskog bratstva.”⁴⁰ Dakle, Papa sv. Ivan Pavao II. jasno primjećuje povezanost svega stvorenog, te nedvosmisleno svima nama, a posebice kršćanima, na srce stavlja tešku obvezu čuvanja i skrbi za stvoreni svijet, jer kako smo vidjeli, a i sam sveti Franjo Asiški to svojim djelom pokazuje, cijeli svijet je neraskidivo povezan zbog svog zajedničkog korijena, a nesklad na zemlji vodi nas u stanje odvojenosti od Boga.

Za sv. Franju Asiškog nije bilo dvojbe, svemu stvorenom je služio, svoj život je posvetio služenju svima, i ljudima, i biljkama, životinjama, cijeloj prirodi bez izuzetka, jer je sve to sredstvo preko kojeg se Bog objavljuje.⁴¹ „Franjo je poznat po svojoj strastvenoj vjeri u jedinstvo svih stvorenja, poznat po svojoj zaljubljeničkoj ljubavi prema svakom stvorenju od nežive prirode pa sve do brata čovjeka. S velikom je slatkoćom doživljavao Stvoriteljevu mudrost, njegovu moć i dobrotu promatrajući stvorenja.”⁴²

Međutim, kad govorimo o odnosu sv. Franje prema prirodi moramo se čuvati krajnosti. Kao na primjer da ovog sveca zamišljamo kao nekakvog radikalnog zaljubljenika u prirodu, kao da je on u početku svog života bio u prednosti u odnosu na druge ljude. Ne, sv. Franjo je samo živio ono što smo svi, bez izuzetka, pozvani živjeti, dakle, u harmoniji sa

³⁹ Jadranka Brnčić, nav. dj. (*Franjina pjesma...*), str. 100.

⁴⁰ Citirano prema: Luka Tomašević, Sv. Franjo, uzor integralne teologije, *Služba Božja: liturgijsko pastoralna revija*, 61., (2021), 1., 73. – 90. str. 73

⁴¹ Vidi više u Isto, str. 75. - 76.

⁴² Isto, str. 77.

cijelom prirodom, jer smo svi djeca istog Oca. Ipak, uvijek moramo imati na pameti da je čovjek zbog svog posebnog odnosa sa Bogom, pozvan na izgradnju boljeg svijeta, on bi trebao i morao biti onaj koji odgovorno i s nježnošću postupa sa svim Božjim stvorenjima. Upravo u tome smislu Brnčić napominje kako činjenica da je čovjek stvoren na Božju sliku daje čovjeku prednost pred drugim stvorenjima samo u smislu njegove veće odgovornosti prema svim drugim stvorenjima koja mu je Bog povjerio na čuvanje.⁴³ Dakle, Bog nije čovjeku dao prirodu da se s njom poigrava, da ju iskorištava i da s njom postupa kao da ju je on stvorio, čovjek nikada ne smije zauzeti Božje mjesto i sebe postaviti za vladara. Ne, Bog je čovjeka izabrao da bude razuman i plemenit čuvar prirode, a ne bezobrazan korisnik i rušitelj.⁴⁴ Čovjek mora spoznati koje mu je povjerenje ukazano, koja čast mu je dana - biti Božji namjesnik (pomoćnik) na zemlji. Baš poput starijeg i jačeg djeteta skrbiti za mlađu braću i sestre, a ne smijemo zaboraviti da će doći vrijeme kada ćemo biti pitani za svoja djela i na osnovu njih suđeni. Čovjeku je dana zadaća da cijeli svijet, sve što je stvoreno podloži sebi na način da taj stvoreni svijet, koji je istina dobar, ostvari svoj puni potencijal, ispuni svoju svrhu – da postane savršen. Dakle, stvoreni svijet je dobar, ali ne još uvijek i savršen.⁴⁵ Upravo je to naša zadaća, sve što je stvoreno iz ljubavi, mi smo pozvani dovesti do savršenstva.

Sv. Franjo je shvatio temeljnu ideju, svako stvorenje je siromašno zato što ne postoji samo od sebe, siromašno je zato što je stvorenje, a ako smo svi siromašni, onda ne postoji razlika između ljudi i životinja, svi smo Božja stvorenja. U tome smislu Brnčić napominje kako je sva stvorenja Bog stvorio u „istom stvaralačkom zamahu“ i stoga smo svi povezani ne samo zbog zajedničke materije od koje smo sagrađeni nego nas povezuje i ista „smrtna sudbina“⁴⁶ a „cijela je Zemlja biće koje On ljubi“ jer On je „Otac svemu stvorenju.“⁴⁷ Dakle, kako smo već istaknuli, čovjek zbog svoje sličnosti s Bogom ima veliku odgovornost i zadaću skrbiti za sva živa bića te stoga mora sve ljubiti zbog zajedničkog porijekla.⁴⁸ „U njegovu bratskom suodnosu sa svim stvorenjima, u središtu je uvijek Bog i čovjek u svim svojim dimenzijama, napose sa specifičnim svetim zadatkom čuvanja, njegovanja i dostvaranja što mu ga Bog povjerava u odnosu prema svim stvorenjima. I upravo po tom zadatku, po

⁴³ Usp. Jadranka Brnčić, nav. dj. (*Franjina pjesma*), str. 98. – 99.

⁴⁴ Usp. Luka Tomašević, nav. dj. (*Ekološki problem...*) str. 79.

⁴⁵ Vidi više na: <https://www.vjeraidjela.com/prvi-izvjestaj-o-stvaranju-konfliktnost-covjekovog-postojanja/>, 30.01. 2023.

⁴⁶ Jadranka Brnčić, nav. dj. (*Franjina pjesma*) str. 98.

⁴⁷ Isto, str. 100

⁴⁸ Usp. Luka Tomašević, nav. dj., (*Ekološki problem...*) str. 83.

specifičnom zvanju i poslanju u stvorenom svijetu, čiji je i sam nezamjenjivi dio, čovjek se razlikuje od svih drugih stvorenja.“⁴⁹

Na kraju ovog dijela, ostaje nam zaključiti sljedeće: „Franjo Asiški želi uspostaviti nove odnose ne samo s ljudima, nego i sa svim stvorenjima. Odnos koji ne traži stvorenja da bi ih posjedovao, nego ih sve poziva po imenu, u njima vidi ljepotu i dobrotu Božju.“⁵⁰

2.2. Franjin odnos prema stvorenjima prikazan kroz nekoliko anegdota

U ovom dijelu ćemo kroz nekoliko zgoda iz života sv. Franje doći do jasnije slike o odnosu sv. Franje prema stvorenjima. Više puta smo spomenuli svečevu neraskidivu povezanost sa svim stvorenjima. Za njega su svi bili djeca istog roditelja. Na sljedećim stranicama ćemo ukratko opisati nekoliko anegdota koje se vežu za odnos sv. Franje prema nerazumnim stvorenjima. Za tu priliku možemo se poslužiti biografijom sv. Franje koju je napisao sv. Bonaventura. Tako nam sv. Bonaventura opisuje jednu zgodu koja se desila za vrijeme Franjina gostovanja u jednom samostanu u Gubiji. Naime, tada se u blizini samostana ojanjila jedna ovčica i na svijet donijela preslatko janje. Poznato nam je kako je sv. Franjo s posebnom nježnošću gledao na ova Božja stvorenja, jer je u njima vidio samog Spasitelja. Nedugo nakon što je maleno janje došlo na ovaj svijet, bilo je pojedeno od jedne svinje. Tad je sv. Franjo pogođen ovom viješću rekao: „Jao meni, brate jaganjčiću, nedužna životinja, bila prokleta ona okrutnica koja te usmrtila i neka od nje ne pojede ništa ni čovjek ni životinja!“⁵¹ Nadalje, sv. Franjo je bio odličan propovjednik, ali za razliku od drugih, njega su slušale i životinje, one su bile odlični slušatelji Božje riječi, a sv. Franjo je to znao i često im je propovijedao. Tako jedne prilike je došao među stado ovaca i počeo propovijedati, a ovčice su u znak zahvalnosti bile mirne i pažljivo slušale ono što im je brat Franjo govorio. Možda su samo slušale njegov glas, možda su u njemu prepoznale ono što će i ljudi kasnije vidjeti, možda su i razumjele ono što im njihov brat govori.

Osim što im je propovijedao Božju riječ, ovaj svetac je imao i svoje male prijatelje. Poznate su zgode koje nam pisac Franjina života, sv. Bonaventura iznosi. Tako nam donosi priču o malenoj ovčici koja je bila sa sv. Franjom i njegovom braćom. Zajedno je s njima prisustvovala sv. Misi, u znak pobožnosti svojim slatkim blejanjem pozdravila bi Blaženu

⁴⁹ Nikola Vukoja, Sveti Franjo Asiški – globalni ekolog, u: *Odgovornost za život*, Zbornik, Baška Voda, 1999., 331-344., 334

⁵⁰ Preuzeto sa: <https://polis.ba/aktualnost-franje-asiskog-u-suvremenom-svijetu/>, 12.02. 2023.

⁵¹ Sv. Bonaventura, nav. dj. (*Životopis...*) str. 84.

Djevicu Mariju, saginjala se pred Presvetim. Slavila je svog Stvoritelja zajedno s ljudima. Čini se pomalo nevjerojatnim da su životinje i sv. Franjo imale takav odnos. On ih je nježno ljubio, u njima, očima Božjeg čovjeka, vidio Božja stvorenja, a ona su prepoznala iskrenog Božjeg propovjednika, izabranika. Stoga nas ne čudi da je po pisanju sv. Bonaverture, sv. Franjo jedno malo janje ostavio na čuvanje jednoj gospođi, a ono bi zajedno s njom slavilo Boga i svojim rošćićima i blejanjem ju požurivalo na jutarnju sv. Misu. Kako piše Bonavertura: „Zbog toga je gospođa tog jaganjca, Franjina učenika koje je već postalo učiteljem pobožnosti, čuvala kao nešto čudesno i drago“⁵²

Uistinu, sv. Franjo je sve radio uz Božje odobrenje, nijedan njegov poduhvat nije prošao, a da prethodno nije imao Božje dopuštenje. Takva snažna povezanost sv. Franje i nebeskog Oca oslikava se u onoj zgodi sa vukom. Tako postoji priča o tome kako je u mjestu Gubiu živio jedan posebno opasan vuk. Napadao je druge životinje ovog mjesta i ljude. Baš kad su ga stanovnici mislili ubiti, sv. Franjo je odlučio posao obaviti na svoj način. Naoružan vjerom u Boga i ljubavlju prema svemu stvorenju, odlazi kod vuka i s njim sklapa dogovor. Vuk neće napadati stanovnike tog mjesta i druge životinje, a građani tog mjesta su mu svaki dan morali donositi hranu i vodu. Taj dogovor je potvrđen i pred samim stanovnicima Gubia, i u znak potvrde, sv. Franjo je ispružio ruku, a vuk šapu.

Još je puno onih primjera koji nam dočaravaju odnos između sv. Franje Asiškog i njegove braće i sestara. I ponašao se prema njima kao brat, ljubio ih je, skrbio za njih, jer je u njima prepoznao samog Boga. Ovaj svetac je u čovjeku, biljkama i životinjama prepoznao Božje tragove, zbog toga ih je sve nježno ljubio. Brat Franjo je spašavao ulovljene zečiče, ptičice, kuniće, ribice, fazančiče. Ove životinjice su se osjećale sigurno u svečevom zagrljaju i nisu htjele otići bez da ih njihov brat Franjo ne blagoslovi. Poticao je ptičice da svojim cvrkutanjem hvale Gospodina, baš kao što su to radili i Franjo i njegova braća. Tako je jednom i brata cvrčka potaknuo na hvalu Bogu, rekao je: „pjevaj, brate moj cvrčku, svojom pjesmom slavi Gospodina, Stvoritelja!“⁵³

Ptice su ga uveseljavale svojim pjevanjem, pozivale su ga da ostane u jednom samotištu, Franjo je u tome vidio Božji znak, shvatio je da Bog preko ovih stvorenja želi da Franjo sa svojom braćom ostane neko vrijeme na tom mjestu. Na tom istom mjestu, sokol ga je pozivao na molitvu, u svemu tome ovaj svetac je vidio Božju volju, shvatio je ono što mnogi ne bi, Bog nam preko svih svojih stvorenja šalje znakove svoje volje, a na nama je da

⁵² Isto, str. 85.

⁵³ Isto, str. 86.

ih prepoznamo. Možda je tajna u tome da budemo čistog srca kao naš brat Franjo Asiški, da poput njega odbacimo svoje goropadno držanje i prihvatimo Božji poziv preko Njegovih nježnih i malih sluga i glasnika.

I Franjin drugi životopisac, Toma Čelanski, nam oslikava odnos sv. Franje prema svemu stvorenju Božjem. „Čovjek je Božji imao u izobilju duha ljubavi, pokazujući duboku ljubav ne samo prema ljudima nego i prema nijemim i tupim životinjama i ostalim stvorenjima. Možeš li zamisliti koliko je ljubio ovčice i janjce, zbog dara jednostavnije naravi i zbog sličnosti kojom oni u Svetom pismu predočuju Gospodina Isusa? Često bi ih naime oslobodio iz ruku onih koji su ih htjeli zaklati i povratio ih životu plativši za njih cijenu. Nije bilo teškoće glede cijene, jer što ljudi smatraju dragocjenim on je smatrao vrlo ništavnim. Iz suosjećanja s njima, podizao je i crviće s tla da ih ne zgaze noge prolaznika, jer je bio pročitao da je o Spasitelju rečeno: Ja sam crv, a ne čovjek. Pčelama je, da ne klonu od studeni i hladnoće, dao praviti tople košnice i stavljati im med i najbolje vino. Tko bi mogao izreći slast koju je osjećao promatrajući u stvorenjima Stvoriteljevu mudrost, njegovu moć i dobrotu? Ispunjala bi ga čudesna i neizreciva radost kad je promatrao sunce i mjesec, zvijezde i svod nebeski. Propovijedao je cvijeću, šumama, stablima i stijenama kao da posjeduju razum. Zasijsane njive i vinograde, svu ljepotu polja, izvore voda i zelenilo vrtova, zemlju i vatru, zrak i vjetar najiskrenijom je jednostavnošću opominjao da Boga ljube, poticao da mu rado služe. Na koncu, sva stvorenja zbog jednog podrijetla nazivaše braćom.“⁵⁴

U ovom kratkom dijelu, potrudili smo se prikazati Franjin odnos, njegovo ponašanje prema životinjama i to kroz nekoliko anegdota i priča iz njegova života koje su opisali njegovi biografi. Navedeni primjeri se nekome mogu učiniti nevjerojatnim, nestvarnim, ali za onoga tko je poznavao sv. Franju ili za onoga tko je odlučio svoj život provesti u skladu sa Franjinim idealima itekako ima smisla. Ovaj odnos samo oslikava ono što je sv. Franjo propovijedao, njegove riječi pretače u djelo, a nama daje veliku obvezu, odgovornost, ali i čast da budemo Franjini vjerni nasljednici u pogledu brige za sve stvoreno.

⁵⁴ Fra Toma Čelanski, *Životopis blaženog našeg oca Franje*, prev. Stjepan Pavić, str. 20. – 21.

3. Ljubav sv. Franje Asiškog prema svim stvorenjima oslikana kroz encikliku *Laudato Si'*

Prvi dio ovog rada posvećen je životopisu sv. Franje, gdje smo na nekoliko stranica pokušali približiti život i djelo sv. Franje. Zaista, ukoliko želimo shvatiti Franjin život, njegovo djelovanje i odnos prema svim stvorenjima, onda je neophodno krenuti od samog početka, a u našem slučaju to je bio malo iscrpniji prikaz Franjina života. Ukratko, prvo poglavlje nam je poslužilo kao odličan uvod u drugo poglavlje ovog rada, a u kojem je bilo riječi o Franjinom odnosu prema svemu stvorenom, te smo taj odnos prikazali i kroz nekoliko anegdota. A sad u ovome trećem poglavlju ćemo se osvrnuti na nastanak enciklike *Laudato Si'* kojoj je upravo život i djelovanje sv. Franje bio neposrednim uzorom. Promotrit ćemo, nadalje, i njezinom značaj za današnjicu te nemjerljiv doprinos za ekološko djelovanje svih nas.

3.1. O enciklici *Laudato si'*

Iako ova enciklika nije prva koja progovara o ekološkom problemu i važnosti očuvanja stvorenog svijeta, jer vidjeli smo da su briga za ekologiju i vjera neraskidivo povezani, značajna je po tome što je prva enciklika koja otvoreno progovara o važnosti očuvanja svega stvorenog, jer sve što je stvoreno, stvoreno je iz Očeve ljubavi. Naime, enciklika *Laudato si'*, dolazi u pravo vrijeme i njezina važnost se ogleda u činjenici što je to prvi službeni dokument jednog pape koji nam skreće pozornost na ono što najčešće ne opažamo.

Ova enciklika nastaje u trećoj godini pontifikata pape Franje, izlazi na blagdan Duhova, 24. svibnja, 2015. godine, pet mjeseci prije velikog znanstvenog skupa u Parizu na kojem će se raspravljati o važnim ekološkim temama. To je druga enciklika pape Franje, ali prva koja progovara o ovoj važnoj tematici. Istina, i pape poput Ivana XXIII., Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. su govorili o važnosti ekologije, ali papa Franjo, baš kao što se to i očekivalo od njega, prvi je koji na sustavan način progovara o ovoj važnoj temi, jer Jorge Mario Bergoglio na papinsku stolicu dolazi 13. ožujka 2013. godine i uzima papinsko ime Franjo. Dakle, nije slučajnost da ovaj papa uzima baš ime po svetom Franji, jer je i papa Franjo i prije svog pontifikata uživao u skromnosti, kao nadbiskup vozio se javnim prijevozom i živio u

iznajmljenom stanu.⁵⁵ Ni nakon što je došao na papinsku stolicu nije promijenio svoje navike, te je ostao vjeran svojim idealima u pogledu siromaštva i skromnosti. Upravo zbog svojih životnih navika i pogleda na svijet, ovaj papa svoj ideal pronalazi u svetom Franji i on mu biva uzorom za njegovo daljnje djelovanje, ali i za pisanje spomenute enciklike.

Enciklika ima šest poglavlja te je strukturirana tako da u samom početku bez ustručavanja govori o problemu ekologije, o zagađenosti naše planete, uzrocima tog stanja, navodi i krivce za takvo stanje, poziva se na biblijski temelj koji nas podsjeća na Božju volju kad je stvarao svijet, te navodi i načine kako riješiti nastale probleme glede ugroze okoliša. Enciklika nam nedvosmisleno govori o našem grijehu kojeg činimo protiv cijele prirode, protiv čovječanstva i Boga. Na samom kraju ova enciklika nas poziva na molitvu, jer ćemo tako na najbolji način očistiti našu dušu i biti spremni za daljnje djelovanje na Božju slavu. Važno je spomenuti kako ova enciklika pripada socijalnom nauku Crkve i stoga je treba promatrati sukladno klasičnoj metodi socijalnog nauka Crkve (vidjeti- prosuditi – djelovati). Shodno tome prvo i drugo poglavlje („Što se događa našem zajedničkom domu“ i „Evangelje stvaranja“) donose nam analizu postojećeg stanja, dok treće i četvrto poglavlje („Ljudski korijeni ekološke krize“ i „Cjelovita ekologija“) iznose načela prosuđivanja a peto i šesto poglavlje („Neke smjernice za djelovanje i usmjerenje“ te „Ekološki odgoj i duhovnost“) donose smjernice za konkretno djelovanje.⁵⁶

Važno je još napomenuti kako je ova enciklika usko vezana i uz Franjinu pjesmu *Pohvale stvorova*, jer je i sam naslov enciklike *Laudato si'*, preuzet iz ove pjesme. Upravo zbog toga ne bi bilo loše u par kratkih crtica objasniti kako je uopće nastala ova pjesma. Naime, 1225. godine, iscrpljen zbog svoje bolesti, pritisnut tegobama ovog svijeta, očajem zbog misli o svojoj neuspjelosti, sv. Franjo se u agoniji obraća Bogu i moli Ga za milost, a Gospodin mu odgovara kako je vrijeme za slavlje i radost, jer je Franjo vršio Božju volju, tijekom svog života slavio je Gospodina, ljubavlju i nježnošću je susretao svako Božje stvorenje, i sada je vrijeme za slavlje, jer je to stanje predokus samog raja.⁵⁷ Upravo u ovoj pjesmi, sv. Franjo nas podsjeća kako je ova naša Zemlja zajednički dom svih nas, ona bez razlike pripada svim Božjim stvorenjima i nitko na nju ne polaže veća prava, a još manje, nitko se njom ne smije bez poštovanja koristiti ili nemilosrdno zagospodariti. Poziva nas da

⁵⁵ Usp. Leonardo Boff, nav. dj. (*Sv. Franjo Rimski...*), str. 50.

⁵⁶ Usp. Zoran Turza, Mia Tomić, Marta Šuća, Paula Zujčić, Kako čitati encikliku pape Franje *Laudato Si'*, Od dijaloga do zajedništva i povezanost, *Diacovensia*, 29, (2021), 1., 109. – 126., str. 111

⁵⁷ Vidi više u: Andrej Šegula, Sv. Franjo Asiški i njegov odnos prema stvorovima, *Kateheza*, 32. (2010), 3., 250. – 264., 254 - 255.

zajedno sa svim stvorenjima pjevamo pjesmu hvale našem Stvoritelju. Jednostavno rečeno, sve nas poziva da upravo u Božjim stvorenjima prepoznamo samog Boga te mu preko njih iskažemo i dužnu hvalu.⁵⁸ U ovoj pjesmi daje pohvalu Bogu, ali ta pohvala ide preko Njegovih stvorenja, a ujedno je pohvala i samim stvorenjima.⁵⁹ Napomenimo još i kako se u cijeloj pjesmi ne spominju ni životinje ni biljke, ali su spomenuti vatra, voda, zemlja i zrak, koji su zapravo ontološki temelji i kao takvi predstavljaju sveukupnost stvorenog svijeta.⁶⁰ Zbog toga sv. Franjo i kaže: „zato ću Njemu na slavu, a nama na utjehu i na duhovno saziđivanje bližnjih sastaviti Pohvalu Gospodnju po njegovim stvorovima kojima se dnevno služimo i bez kojih ne možemo živjeti, a ljudski rod po njima mnogo vrijeđa Stvoritelja i danomice smo mu nezahvalni za tolike milosti, jer svoga Stvoritelja i darovatelja sviju dobara ne hvalimo niti slavimo kako bismo morali.“⁶¹

Nadalje, papa Franjo se u pisanju ove enciklike poziva i na Ivana Pavla II., sjeća se njegovog govora o važnosti očuvanja svega stvorenog. Isto tako, na samom početku enciklike citira i patrijarha Bartolomeja koji nas podsjeća na važnost očuvanja svega stvorenog.⁶² U stvaranju ove enciklike sudjelovali su teolozi, sociolozi, filozofi i brojni drugi znanstvenici. Dakle, riječ je o dobro osmišljenom nacrtu koji nas ima podsjetiti kako smo svi, bez razlike, odgovorni za čuvanje našeg zajedničkog doma. Naravno, enciklika se u prvom redu obraća katolicima, ali i svim drugim ljudima, jer Zemlja pripada svima nama i svi, kao što smo već spomenuli, imamo tešku obvezu skrbiti za naš zajednički dom i za sva stvorenja koja žive na Zemlji. Naposljetku, važnost ove enciklike ogleda se u činjenici što je ona dala važan poticaj mnogim svjetskim udruženjima koja su se ozbiljnije počela baviti pitanjem zaštite svega stvorenog.⁶³

3.2. Laudato Si' direktna poveznica sa sv. Franjom

Nakon što smo u kratkim crticama pokušali dati osnovne informacije o enciklici *Laudato Si'* o tome kako i kada je ista nastala, nešto o njezinu sadržaju te smo ponešto kazali i o *pjesmi zahvale stvorova* sv. Franje Asiškog, jer je ista uz samog njezinog autora bila

⁵⁸ Usp. Jadranka Brnčić, nav. dj., (*Franjina pjesma...*) str. 26.

⁵⁹ Isto, str. 66. – 67.

⁶⁰ Isto, str. 28.

⁶¹ Citirano prema: Asiški zbornik u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zgreb, 2012. str. 643.

⁶² Više o ovome vidjeti na: <https://hrcaak.srce.hr/file/255105> 02.03.2023.

⁶³ Vidi više u: Mladen Parlov, Nacrt ekološke duhovnosti prema enciklici *Laudato si'* pape Franje, *Crkva u svijetu* 54 (2019) 3, 397-412., str. 399.

nadahnuće i smjerokaz za već spomenutu encikliku, sada ćemo na ovome mjestu nešto više kazati o direktnom utjecaju života i djela sv. Franje na nastanak ove enciklike.

Već smo kazali kako je Jorge Mario Bergoglio po uzoru na sv. Franju uzeo njegovo ime te je time postao prvi papa nakon tisuću i više godina koji je uzeo novo papinsko ime, i to baš ime ovog omiljenog Asiškog sveca. Naravno, i sam papin život je obilježen Franjinim idealima u pogledu poslušnosti, čistoće te posebno siromaštva i ljubavi. Upravo zbog svega ovoga ne čudi nas kako je druga Franjina enciklika upravo *Laudato Si'*. Istina, ova enciklika možda nije neko revolucionarno otkriće, ali je svakako zaslužila posebno mjesto u teološkom opusu, a posebice u onom dijelu koji se bavi ekološkim temama. Dakle, nakon svega navedenog možemo zaključiti kako je *Laudato Si'*, od početka do kraja obilježena upravo likom i djelom sv. Franje.

Za sv. Franju znamo iz raznih biografskih djela te smo već na osnovu mnogih zapisa o životu i djelovanju mogli zaključiti kako je riječ o posebnom čovjeku. Možemo slobodno kazati kako se u ovom svecu ogleda posebna Božja ljubav, blizina i harmonija odnosa između čovjeka i drugih Božjih stvorenja, a sve to upravo zbog njegove povezanosti sa Stvoriteljem. On nam je na najbolji mogući način svojim životom pokazao kako je moguće i nadasve neophodno živjeti u skladu s prirodom. Mi smo dio nje, a i ona je neotuđivi dio svakog od nas. Lijepo je to primijetio i Leonardo Boff kada u svojoj knjizi *Franjo Asiški i Franjo Rimski: novo proljeće za Crkvu* kaže: „Svemir i sva stvorenja su u nama, u obliku simbola koji nam govore, arhetipovi koji nas vode i snažne slike koje počivaju u našem umu, sva materija s kojim se moramo neprestano susretati i koju moramo integrirati.“⁶⁴ Sv. Franjo je umio diviti se prirodi, svim stvorenjima bez izuzetka, a po uzoru na njega i mi bi se trebali diviti stvorenom svijetu, jer „to divljenje će ponovo probuditi osjećaj odgovornosti za sve stvoreno. Jer, za sve ono čemu se divim, što s ljubavlju promatram, osjećam i izravnu odgovornost.“⁶⁵ Važno je imati na umu kako i sam papa Franjo na početku enciklike spominje sv. Franju Asiškog i doziva nam u sjećanje kako je nužno živjeti u skladu sa svim stvorenim, jer se upravo u ovom svecu „vidi u kojoj su mjeri neraskidivo povezani briga za prirodu, pravednost prema siromašnima, zauzimanje za društvo i unutarnji mir.“⁶⁶ Ovaj svetac je bio stvarni zaljubljenik u prirodu koja ga okružuje, a koja je djelo samog Stvoritelja. On je na

⁶⁴ Leonardo Boff, nav. dj., (*Sv. Franjo Rimski...*) str. 58.

⁶⁵ Dirk Ansorge, Božja nježnost u svim stvorenjima: temeljna misao enciklike pape Franje *Laudato si'*, *Crkva u svijetu* 54 (2019.)3., 383. – 396., str. 391.

⁶⁶ Papa Franjo, *Laudato si, Enciklika o brizi za zajednički dom*, (18. VI. 2015), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2015., br. 10

najbolji mogući način shvatio, i po tome živio, kako se u svemu što nas okružuje nalazi oltar na kojem Isus izgovara svoje riječi Ustanove.⁶⁷ Prema sv. Bonaventuri sv. Franjo je „promatrajući Boga kao prvi početak svega, bio je ispunjen silnom ljubavlju, i najneznatnije bi stvorove nazivao imenima brata i sestre.“⁶⁸ Uistinu, po svemu stvorenom, sv. Franjo je umio prepoznati djelo jednog te istog autora, „Jer prema veličini i ljepoti stvorova možemo, po sličnosti, razmišljati o njihovu Tvorcu“ (Mudr, 13, 5)

Poznato nam je da nas naš nerazuman i rušiteljski odnos prema prirodi uvodi u stanje grijeha, a grijeh je uvijek raskid zajedništva sa sobom, bližnjim i Bogom. Upravo je sv. Franjo prepoznat kao onaj koji popravlja taj odnos, kao da nas svojim životnim primjerom želi odvojiti od tog stanja grijeha i vraća nas u prvobitno stanje pomirenosti. Ne smijemo zaboraviti kako je odnos prema ljudima, ali jednako tako i prema svim drugim stvorenjima tijesno povezan sa našim odnosom prema Bogu kao stvoriteljem svega.⁶⁹

Sv. Franjo je kao nitko do sada uvidio kako je je stvoreni svijet zapravo knjiga, kako navodi sv. Ivan Pavao II, „čija su slova mnoštva stvorenja prisutna u svemiru.“⁷⁰ Zbog svoje tankočutne prirode, zbog svoje izuzetne nježnosti koja ga je na osobit način odvajala od mnogih drugih, on je istinski dokaz onoga što su rekli Biskupi japanske kongregacije „osjetiti da sva stvorenja pjevaju himan svog postojanja znači živjeti s radošću u Božjoj ljubavi i nadi“⁷¹ Sv. Franjo je upravo živio život s osobitom radošću, a kako i ne bi kad je gajio ljubav prema svakom stvorenju. Štoviše „svojom živom vjerom i mistikom ljubavi prema Kristu Franjo je došao do osjećaja jedinstva sa stvorenim. U svom odnosu prema Kristu kao Gospodinu i bratu Franjo pokazuje do tada nepoznatu širinu kršćanske ljubavi prema stvorenom izgrađujući svoj jedinstveni odnos prema svakom stvorenju u kojem je svako od njih, živi i neživo, brat i sestra.“⁷²

Da bi mogli shvatiti djelovanje sv. Franje Asiškog, njegovu apsolutnu povezanost sa drugim stvorenjima, moramo promijeniti svoj stav naspram istih. Stoga „nužnost promjene stava prema prirodi za vjernike nije opravdana samo zbog prijetnje koja ugrožava čovječanstvo propašću okoliša, nego i na osnovi ispravna tumačenja objavljene istine. Naime,

⁶⁷ Usp. Jadranka Brnčić, nav. dj., (*Franjina pjesma*) str. 90. – 91.

⁶⁸ Fra Bonaventura Banjoređijski, nav. dj. (*Veći životopis...*), str. 956.

⁶⁹ Vidi više u: Mladen Parlov, Briga za zajedničku kuću, *Crkva u svijetu* 54 (2019.) 3, 307-310, str. 308.

⁷⁰ Citirano prema: *Laudato si*, br. 85.

⁷¹ Citirano prema: Isto, br. 85.

⁷² Fra Bože Vuleta, Visovac – mjesto bratimljenja sa stvorenim, *Socijalna ekologija Zagreb*, 6 (1997.), 1 – 2, 117. – 127. str. 123

iako Biblija naučava čovjekovu posebnost i njegovo gospodstvo nad drugim stvorenjima, ona ipak ne prihvaća viđenje čovjeka kao grabežljiva i apsolutna gospodara prirode.“⁷³

Za kraj ovog dijela poslužimo se onim što je o sv. Franji Asiškom rečeno u Apostolskom pismu Bula *Inter Sanctos* prilikom koje je i prozvan zaštitnikom prirode, i svih njezinih stvorenja. Tu je u kratkim crticama opisan njegov odnos prema stvorenjima pa se tako napominje kako „između svetih i glasovitih ljudi koji su naročito poštivali prirodu koju je Bog dao ljudima kao izvanredan dar s punim pravom se spominje i sv. Franjo Asiški. On je zaista imao izvanredan osjećaj za sva Božja stvorenja. On je po nadahnuću odozgo ispjevao prekrasnu Pjesmu stvorova, u kojima - posebno u Bratu Suncu i Bratu Mjesecu i sestrama zvijezdama - daje svemogućem i dobrom Gospodinu dužnu hvalu, slavu, čast i svaki blagoslov.“⁷⁴

3.3. Općenito o problemu ekologije s posebnim osvrtom na encikliku *Laudato Si'*

U ovom završnom dijelu trećeg poglavlja skrenut ćemo pozornost na ekološke probleme današnjice, a s posebnim osvrtom na upravo one probleme prikazane u enciklici *Laudato Si'*. Tako, kao što ćemo imati mogućnost vidjeti, onečišćenje okoliša je jednako pogubno za sva stvorenja na ovom svijetu. U jednakoj mjeri pogađa i biljni i životinjski svijet, ali i same onečišćivače planete, odnosno ljudsku vrstu. Nikada ne smijemo smetnuti s uma da mi nismo stvorili ovaj svijet, nismo njegovi gospodari, isto tako, ne bi trebali biti ni njegovi izrabljivači, iako se često puta tako ponašamo. Zapravo naš odnos prema prirodi i svemu stvorenom nerijetko prelazi čak i granice samog po sebi okrutnog izrabljivačkog pristupa prema stvorenom te dovodi do izravne opasnosti opstojnost Božanskog djela u vidu stvorenog ovozemaljskog svijeta. Naprosto, mi nerijetko u svome nemaru (a nažalost pokatkada i svjesno i zlonamjerno) prelazimo granice i ulazimo u područje božanskog, uzimajući sebi za pravo da odlučujemo o postojanju i opstanku onoga što nije naše. Jednostavno, mi smo samo naseljenici i baštinici ove zemlje i stvorenog svijeta i kao takvi imamo moralnu odgovornost i tešku obvezu pred svim drugim stvorenjima, a poglavito prema Stvoritelju, ovaj svijet njegovati, ljubiti i skrbiti o njemu na najbolji mogući način te ga takvog ljubljenog i očuvanog u nasljeđe predati potomcima. Ne zaboravimo ono što nas je sv. Franjo svojim djelima

⁷³ Preuzeto sa: <https://www.svjettorijeci.ba/novosti/teolo%C5%A1ka-dimenzija-ekologije-poziv-na-unutarnje-obra%C4%87enje> 24.03. 2023

⁷⁴ Ivan Pavao II., Bula *Inter Sanctos-Apostolsko pismo*, Proglašenje sv. Franje Asiškog zaštitnikom pobornika ekologije, dana 29. Studenog 1979

naučio, ali i što papa Franjo i patrijarh Bartolomej nadahnuti istim primjerom, nama ponavljaju i dozivaju u svijest: „To što ljudi uništavaju biološku raznolikost u Božjem stvaranju; to što ljudi ugrožavaju cjelovitost zemlje i pridonose klimatskoj promjeni, lišavajući zemlju njezinih prirodnih šuma ili uništavajući njezina vlažna područja; to što ljudi truju vodu, tlo, zrak: sve su to grijesi.“⁷⁵ Ujedno nas patrijarh Bartolomej upozorava da je „zločin protiv prirode zločin protiv nas samih i grijeh protiv Boga.“⁷⁶ Neka nam ove riječi uvijek stoje kao veliki podsjetnik što naša neodgovornost čini, što smo pozvani biti, a što na kraju biramo biti.

Nadalje, papa Franjo u svom daljnjem izlaganju u enciklici *Laudato Si'* spominje konkretne ekološke probleme današnjice, tako na primjer spominje problem onečišćenja i klimatskih promjena, problem pitke vode, gubitak bioraznolikosti, a sve to vodi pogoršanju kvalitete života općenito.

Dakle, prvi problem s kojim nas upoznaje papa Franjo jest pitanje onečišćenja okoliša koji ugrožava kvalitetu života. Jasno nam daje do znanja da smo cijelu zemlju pretvorili u veliko odlagalište otpada.⁷⁷ Uz to se veže i pitanje klimatskih promjena koje u zadnje vrijeme rapidno raste. Svojim neodgovornim ponašanjem stvaramo nesagledivu štetu svim stvorenjima, a naravno, ni sami ljudi nisu izuzeti tragičnih posljedica neodgovornog ponašanja. Tako nas papa upozorava da svojim ponašanjem uzrokuje migracije velikog broja ljudi, koji su zbog klimatskih neprilika primorani napustiti svoja ognjišta i život započeti negdje drugdje, a svi znamo da to nije lako izvodivo, a često puta je i nemoguće. Sljedeći problem je problem pitke vode. Tu nas papa Franjo upozorava da je sve manje pitke vode na svijetu, a sve više iracionalnog korištenja iste. Isto tako, nedostatak pitke vode uzrokuje i nastanak mnogih bolesti, koje pogađaju najsiromašnije i na taj smo način moralno odgovorni za direktnu smrt milijuna ljudi diljem svijeta. Nadalje, podsjeća nas da svojim djelovanjem uništavamo raznolikost stvorenog svijeta, a to opet šteti svima nama. Međutim, papa ističe i to da „nije dovoljno promatrati razne vrste samo kao moguće iskoristive resurse, zaboravljajući da one same imaju vrijednost.“⁷⁸ Dakle, nikada stvoreni svijet ne smijemo promatrati samo kao naše sredstvo preživljavanja. Na to nas upozorava i Katekizam Katoličke Crkve kada kaže da „svako stvorenje posjeduje vlastitu dobrotu i savršenost“⁷⁹ te nas

⁷⁵ Citirano prema: *Laudato si*, br. 8.

⁷⁶ Citirano, prema: Isto, br. 8.

⁷⁷ Usp. *Laudato si*, br. 21

⁷⁸ *Laudato si*, br. 33

⁷⁹ KKC br. 339

napominje sljedeće: „životinje su stvorovi Božji. Bog ih okružuje svojom providonosnom skrbi. Samim svojim postojanjem one ga blagoslivljaju i slave. A ljudi su dužni prema njima biti dobrohotni. Sjetimo se s kojom su nježnošću sveci, kao sveti Franjo Asiški ili sveti Filip Neri, postupali prema životinjama“⁸⁰

Papa Franjo, u nastavku enciklike daje jasan odgovor zašto je došlo do ovog pogubnog stanja. Odgovor je jednostavan: kriv je čovjek. Isti onaj čovjek koji je stvoren na sliku Božju, onaj koji je pozvan da se na ispravan način služi zemljom, da se na pravi način posluži prirodnim bogatstvima i na taj način olakša život sebi, svojim potomcima, ali i svim drugim stvorenjima. Žalosno je, poražavajuće, ali i neophodno da priznamo svoju krivicu te da shvatimo koji je rezultat našeg djelovanja. Ako se budemo zavaravali nećemo učiniti ništa dobro. Bog je stvorio čovjeka na svoju sliku, dao mu veliku moć u pogledu razuma. Dakle, razumom bi se čovjek trebao razlikovati od drugih živih bića, pomoću njega izgrađivati ovaj svijet na slavu Božju, a ne isti rušiti, bezobzirno iskorištavati i sebi podlagati. Upravo zato i papa Franjo bez ustručavanja proziva i poziva svakog od nas na odgovornost. S ljubavlju nam skreće pozornost na naše grijehe, očinski nas upozorava i bratski moli da se urazumimo dok nije prekasno. Isto tako, papa napominje kako je dobro i pohvalno sve ono što je čovjek kroz vrijeme stvorio i pomoću svog intelekta izumio. Ne smijemo kazati kako to nisu velika dostignuća koja su u mnogočemu olakšala čovjeku rad i život. Pomoću Božje providnosti i zahvaljujući ljudskim izumima danas imamo mnoge stvari koje su se do prije samo nekoliko desetljeća činile nemogućim, a danas njihovo postojanje i korištenje uzimamo zdravo za gotovo. Sve je to zaslužilo pohvalu, ali i opomenu, jer upravo je danas čovjek kako i cijeli svijet suočen sa razornom stranom tehnološke moći. Moramo priznati da, kako to kaže Romano Guardini, „suvremeni čovjek nije naučen ispravno koristiti moć.“⁸¹

U nastavku ovog rada dotaći ćemo se još jednog bitnog razloga zašto je došlo do ovakve situacije. Riječ je o pogrešno tumačenom i shvaćenom antropocentrizmu. Čovjek je zaboravio, slučajno ili namjerno, pravi smisao antropocentrizma. Po novom, iskrivljenom, shvaćanju ovog pojma mnogi podrazumijevaju čovjekovu apsolutnu dominaciju u odnosu na sva druga stvorenja, čak do te mjere da zanemaruju cijeli stvoreni svijet. Sve smo nemilosrdno podredili sebi, biljni i životinjski svijet iskorištavamo nemilice, čak smo i druga ljudska bića degradirali i sveli na razne kategorije koje po potrebi odbacujemo ili iskorištavamo. Ključ je u ispravnom tumačenju čovjekovog *gospodarenja* nad stvorenim

⁸⁰ Isto, br. 2416

⁸¹ *Laudato si*, br. 105.

svijetom. U svom odnosu prema stvorenjima koja nas okružuju moramo znati prepoznati Božja stvorenja, našu braću i sestre, jer imamo istog nebeskog Oca koji nas sve stvara iz ljubavi. Bog nas nije morao stvoriti, ali nas je htio, htio je cijeli stvoreni svijet, jer nas ljubi, ljubi onom neizmjernom i stvaralačkom ljubavlju. To primjećuje i blagopokojni papa Benedikt XVI. koji je jedne prilike lijepo kazao „Bog je začetnik svega i u ljepoti stvorenja se očituje njegova svemoć Oca koji ljubi“.⁸² Neka nam ove riječi budu snažan poticaj za naše daljnje djelovanje.

Također, papa Franjo ističe snažnu povezanost između okoliša u kojem živimo i nas samih, to dvoje je neodvojivo jedno od drugog. Ne možemo promatrati sami sebe izvan ambijenta u kojem živimo i radimo, izvan okoline kojoj pripadamo i na koju smo snažno upućeni. Upravo zbog toga važno je na ispravan način djelovati i nikada ne zaboraviti da naši postupci ma kako mali i beznačajni izgledali nikada nisu odvojeni i uvijek se tiču drugih u cjelovitosti. Papa snažno poziva sve zemlje da se u potpunosti uključe u dijalog i da svi zajedno izmognemo naći rješenje koje će biti na korist čitavom društvu. Jasno je da one ekonomski bogatije i razvijenije zemlje mogu i moraju pomoći onim slabije razvijenijim i siromašnijim zemljama, ali to ne izuzima ove potonje da se aktivno uključe u borbu za ekološki prihvatljivo djelovanje.

Na kraju enciklike, papa govori o važnosti ekološkog odgoja koji se tiče svih. U taj projekt bi se trebali uključiti mediji, škola, obitelj, crkva, društvo u cjelini i sa svim svojim sastavnicama. Svi, a posebno oni koji najviše i najzapaženije djeluju u društvu, imaju odgovornost i važan zadatak da pouče mlade ispravnom ekološkom djelovanju. Ako djeci, mladima, u konačnici, cijelom društvu ne posvijestimo važnost ispravnog ekološkog djelovanja, oni će se odnositi neodgovorno prema prirodi, prirodne zalihe će uzimati kao neiscrpane izvore, a ne smijemo nikada zaboraviti da nismo vlasnici prirode, samo smo njeni baštinici i imamo moralnu odgovornost ovaj svijet ostaviti i budućim naraštajima. Čovjekova povezanost sa svim stvorenim se vidi i u tome što ekološka zauzetost znači da „spašavajući prirodu kojoj kao Božjem djelu pripada i čovjek, on spašava i sebe“⁸³ “Bog je zemlju i sve što ona sadrži namijenio svim ljudima i svim narodima, tako da bi stvorena dobra morala pritjecati po pravičnosti svima, pod vodstvom pravde i ljubavi. Ma kakvi bili oblici vlasništva

⁸² KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI NA OPĆOJ AUDIJENCIJI 10. listopada 2012., dostupno na: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2013/documents/hf_ben-xvi_aud_20130206.html - 31. 03. 2023.

⁸³ Nikola Skledar, Sakralna ekologija i čovjekov prirodni okoliš, *Društvena istraživanja*, 4, (1995), 6., 867. – 883. str. 881.

prilagođeni zakonitim institucijama pojedinih naroda, prema različitim i promjenljivim okolnostima, uvijek treba paziti na tu opću namjenu dobara. Zato čovjek, služeći se tim dobrima, ne smije nikada držati da su stvari koje zakonito posjeduje jedino njegove, nego ih također treba smatrati i kao zajedničke, u tom smislu što one mogu koristiti ne samo njemu jedinome nego također i drugima. Uostalom, svima pripada pravo da posjeduju dio dobara dovoljan pojedincu i njegovoj obitelji.”⁸⁴

⁸⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7. prosinca 1965.), Dokumenti, KS, Zagreb, 1993., br. 69.

4. „Vladanje“ nad stvorenjima i odnos franjevačke duhovnosti prema ekologiji

U četvrtom poglavlju ovog rada pokušat ćemo zaokružiti misao cijelog rada i kroz direktan pristup progovoriti o odnosu franjevaca i franjevačke duhovnosti prema ekologiji. Smatramo da su franjevci, kao nasljednici njihovog utemeljitelja sv. Franje Asiškog, najpozvaniji progovoriti i nadasve činiti sve što je u njihovoj moći da unaprijede ekološko djelovanje. Jednako tako, pozvani su i osvijestiti čovječanstvo o važnosti očuvanja svega stvorenog, ali i dozvati nam u svijest neraskidivu povezanost između svih stvorenja. Tako ćemo u nastavku ovog rada, u četvrtom poglavlju dati pravo značenje glagola *vladati*, a onda ćemo prikazati odnos franjevaca prema stvorenom svijetu.

4.1. Vladanje kao bogolikost, a ne nasilno podčinjavanje

Nažalost, živi smo svjedoci današnjeg mentaliteta koji cijeni samo iskorištavanje, izvrtanje vrijednosti te bespotrebno i bezobzirno uništavanje svega stvorenog. Često puta zaboravimo kako nismo vlasnici naše zemlje, biljaka, životinja, svega onoga što je Bog darovao čovjeku da se pobrine za njihovo postojanje. Nismo njihovi vlasnici, a još manje njihovi eksploatatori.

Izuzetak u tome smislu nisu ni kršćani, jer mnogi od nas su nesvjesni veličine naše odgovornosti spram svih stvorenja, a posebice spram drugih svjesnih bića kao što su životinje, pa tako činimo ogromnu štetu ekologiji, koje smo i sami dio, a time vrijeđamo i samoga Stvoritelja kojem zasigurno ne može biti drago takvo neodgovorno, sebično pa čak pokatkada i maliciozno ponašanje prema Njegovim stvorenjima. Naravno, nisu samo kršćani oni koji su odgovorni za stvoreni svijet, ta odgovornost leži na duši svima nama bez izuzetka i bez isprike se tiče svih, ali s posebnim naglaskom na kršćane, jer su oni najpozvaniji širiti Božju Riječ i ovaj svijet čuvati kao najvrjedniji dar.

U tom smislu smatramo nužnim objasniti i riječ *vladati*, koja se spominje u prvom poglavlju knjige Postanka, a koja zbog svog značenja stvara velike probleme u komunikaciji, a nadasve i u konkretnom djelovanju. Upravo zbog pogrešnog shvaćanja značenja ove riječi mnogi si uzimaju za pravo stvoreni svijet, a s posebnim naglaskom na životinje, koristiti samo za svoje potrebe. Drugim riječima ne priznaju se stvorenjima, nego si daju titulu stvoritelja, a to nikako ne vodi dobrom. Upravo zbog takvog krivog shvaćanja stvarnosti dolazi do štete

nesagledivih razmjera. Tako prema definiciji Hrvatskog jezičnog portala, vladati, između ostalog, znači i upravljati, imati vlast, dominirati nad nečim.⁸⁵ Dakle, nimalo lijepo značenje. Problem nastaje kada mnogi, a koji nemaju potrebne kompetencije na tome području, na osnovu ove riječi se upuštaju u polemiziranje te svojim agresivnim i nestručnim stavom čine štetu nesagledivih razmjera. Stoga ću u kratkim crtama nastojati dati objašnjenje ove riječi čije nam je značenje u konkretnom biblijskom retku ponudila i profesorica biblijske teologije Miljenka Grgić. Prema znanstvenom tumačenju potkrepljenom dokazima, profesorica Grgić objašnjava da glagol *vladati*, označava upravljanje narodnih lidera, jedne nacije nad drugom ili pak raspolaganje nad robovima. Jasno je da ova riječ ima negativnu konotaciju i podrazumijeva i nasilno ponašanje. Upravo su ovakvo značenje riječi mnogi reflektirali i na naš odnos prema životinjama. Međutim, kontekst u kojem je ovaj glagol upotrijebljen i njegovo temeljno značenje ne podupiru to tumačenje. Naime, značenje ovog glagola ne označava gore spomenutu vladavinu sile niti išta slično tomu, jer to Bog ne podržava, a i kad je riječ o takvom načinu vladanja to je jasno naznačeno kao, primjerice, u Lev 25 poglavlje, gdje se govori o vladanju sa silom koja je posljedica kazne. Dakle, glagol *rdh*, u ovom kontekstu nema takvo nasilno značenje niti implicira bilo što slično tomu, nego naprotiv vladanje ljudi nad životinjama prikazano je kao pozitivno te je kao takvo „ozakonjeno Božjim nalogom ljudima i utemeljeno je u čovjekovoj bogolikosti“ te upravo „bogolikost određuje narav ljudskog upravljanja životinjama.“ Također, profesorica Grgić ističe kako se bogolikost često „definira kao kraljevski status.“ Nadalje, profesorica upozorava kako kraljevski status i bogolikost nemaju isto značenje, iako mnogi pogrešno bogolikost izvode iz kraljevskog statusa. Prema njezinom tumačenju, kraljevski status se dodjeljuje samo pojedincima, nikako ne svim ljudima, dok se bogolikost odnosi na svakog čovjeka. Nadalje, autorica Grgić ističe kako se, prema svećeničkoj predaji, kraljevski status ne dodjeljuje ljudima, nego je riječ o statusu koji nalikuje kraljevskom te kojeg neki ljudi zaista imaju u odnosu na životinje, a to su poglavito pastiri koji nisu vlasnici životinja nego tek čuvari stada i koji brinu za dobrobit onih koji su im povjereni na čuvanje. Nadalje, svećenička predaja „ocrtava životinje kao Božje blago“ te govori o tome kako „Bog skrbi o svome blagu: blagoslivlja ga i povjerava bogolikim ljudima.“ Stoga, kako zaključuje profesorica Grgić, „ljudi mogu biti samo Božji

⁸⁵ Vidi više na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19vXRN7, 03.04. 2023.

pastiri, a njihovo upravljanje životinjama (*rdh*) pastirska skrb za Božje blago, ne gospodarenje na vlastitu korist.⁸⁶

Kroz nekoliko rečenica smo pokušali dati pravo značenje glagola *vladati*, jer bez točnog i preciznog značenja stvari i stvarnosti ne možemo učiniti ništa. Dakle, Bog je htio da čovjek kao stvorenje koje je na poseban način stvoreno na Njegovu sliku, bude dobri i nježni pastir koji se skrbi za cijeli stvoreni svijet. Ovu istinu je prepoznao i sv. Franjo Asiški kad je u svakom stvorenju prepoznao lik i djelo svog stvoritelja. U suncu, mjesecu, travi, kamenju, a na poseban način u životinjama kao stvorenjima je vidio sliku ljubljenog Krista. Suosjećao je sa cijelom prirodom.

4.2. Odnos nasljednika sv. Franje i franjevačke duhovnosti prema ekologiji

Iako je enciklika *Laudato si'*, izašla tek prije nekoliko godina, dala je veliki doprinos ekološkoj teološkoj misli. Već smo spomenuli da su i prethodnici pape Franje govorili o važnosti očuvanja svega stvorenog, ali s papom Franjom i njegovom enciklikom to djelovanje dobija jedno novo, svježije i konkretnije obličje. Istina, Katolička Crkva nije nikada pobijala tezu da cijeli stvoreni svijet ima svoje porijeklo u Bogu, a samim tim da i sva stvorenja bez izuzetka valja poštovati, ljubiti, jer su stvorena na Božju slavu. Puno je stvari za koje je Katolička Crkva morala skrbiti, a teško je očekivati da bude podjednako zastupljena na svim frontovima.

Međutim, u krilu Katoličke Crkve je izniknuo jedan novi red, Red manje braće ili franjevci. Već znamo da je ovaj red osnovao sv. Franjo Asiški, a godinama nakon njegove smrti ljudi su se, na slavu Božju, i dalje priključivali ovom Redu koji želi slijediti život i djelo sv. Franje. Pa stoga ni ne čudi da su upravo franjevci oni koji u Crkvi najglasnije progovaraju i ističu ideju bratstva sa svim stvorenim. „Prema franjevačkoj ideji priroda nije skladište zaliha koje treba samo naći i uzeti jer čovjek svime ravna i upravlja.“⁸⁷ Ova ideja se javila kao odgovor na tehnološku paradigmu, a koja je u „*službi znanosti*“ te koja zastupa mišljenje da je svijet onaj koji se treba iskoristiti za svoje ciljeve i na taj način u čovjeku potiče konzumerizam bez ikakvih granica. Jednostavno rečeno, za njih je svijet mjesto koje nema značaj ukoliko ne služi čovjekovim egoističnim potrebama.

⁸⁶ O ovoj temi vidjeti više u: Miljenka Grgić, Životinje - Božje Blago, a ne hrana ljudi Zoologija u Post 1 i njezini imperativi, *Crkva u svijetu*, 54 (2019), 3., 315. – 340., str. 326. - 329. Iz istog djela na navedenim stranicama su preuzeti i gore navedeni citati profesorice Grgić.

⁸⁷ Luka Tomašević, nav. dj., (Integralna ekologija...) str. 391.

Nasuprot ovakvom despotskom shvaćanju franjevci ističu da sama srž i smisao ekologije nije tek puko čuvanje prirode (što je itekako važno!), nego idu korak dalje i shvaćaju kako je potrebno njegovati bratski odnos sa svim stvorenim, jer „svi imamo isto kozmičko podrijetlo, svi istu svrhu i svi se moramo osjećati bićima koja zajedno putuju prema vječnosti, kako je nekoć sanjao sv. Franjo Asiški.“⁸⁸ Oni ističu nešto što se zove *integralna ekologija*, jer se ne zaustavlja samo na teoretskom dijelu nego teži i svom konkretnom ostvarenju kroz djelovanje. Isto tako, važno je naglasiti da je sv. Franjo, a dakako na tom tragu ostaju i njegovi nasljednici, prevazišao dva modela koji su u sebi pogrešni. Model dominija ili regaliteta gdje je čovjek despotski vladar i model administracije gdje čovjek po Božjoj naredbi preuzima vikarsku vlast i brine se za prirodu, ali sebe ne doživljava dijelom iste.⁸⁹ Ako čovjek ne komunicira sa prirodom i ne posvijesti si činjenicu kako je i on sam dio prirode, onda se javljaju veliki ekološki problemi i tu je zapravo riječ o *arogantnom antropocentrizmu*.⁹⁰

Franjevačka duhovnost ima tri obilježja. Prvo obilježje jest dobrohotnost prema svemu stvorenom, sve se promatra kao bližnji, kao brat i sestra. Svako stvorenje zaslužuje našu bezuvjetnu pažnju i ljubav. „Jer sva su stvorenja, i ona najneznatnija, odraz Presvetog Trojstva, što im daje još veće dostojanstvo.“⁹¹ Drugo obilježje franjevačke duhovnosti jest individualnost, jer svako živo biće ima svoju vrijednost upravo u individualnosti, nitko nema svog dvojnika ili nekog tko je isti on/ona. Svaki od nas Božjih stvorenja je neponovljiv u svojoj cijelosti, i svaki od nas će se, uz pretpostavku da prihvaćamo Božji spasenjski plan, ponovno jednog dana naći s one strane gdje više neće biti ni bola patnje, ni suza. Dakle, sva stvorenja, svi mi zajedno, bez izuzetka i neovisno o vrsti kojoj pripadamo. Upravo ta jedinstvenost i neponovljivost svakoga od nas ljudi i životinja jest fascinirajuća i pravi je dokaz Božje svemoći i ljubavi prema svakome od nas, ako ljubav uopće treba dokaze. Na ovu misao najviše su uz franjevce engleske škole utjecali i Bacon i Ockham, koji posebnu pozornost daje odnosu sa prirodom i skreće pozornost da sva bića zavrjeđuju poštovanje. Treće obilježje franjevačke duhovnosti, koje se direktno nastavlja na prethodno obilježje individualnosti, jest jedinstvenost svakoga od nas, a upravo ta jedinstvenost izražava

⁸⁸ Luka Tomašević, nav. dj. (Ekologija...), str. 30.

⁸⁹ Usp. Luka Tomašević, nav. dj. (Integralna ekologija...), str. 400.

⁹⁰ Vidi više u: Giovanni Ancona, „Pitanje okoliša“ u perspektivi teološke antropologije, *Crkva u svijetu*, 54, (2019), 3., 368. – 382. str. 374.

⁹¹ Luka Tomašević, nav. dj., (Integralna ekologija...), str. 404.

bogatstvo stvorenog svijeta. Svi tako jedinstveni tvorimo veliku sliku Božjeg kreatorskog plana. Nitko od nas nije suvišan, zamjenjiv, niti slučajan.

Svi bi mi trebali shvatiti, a osobito braća franjevci da se smisao ekološkog djelovanja ne iscrpljuje u zaštiti svega stvorenog, što je itekako važno i neophodno, nego da smisao ekološkog djelovanja po uzoru na sv. Franju Asiškog ima za cilj cijelu prirodu sa svim njezinim stvorenjima promatrati kao dio nas samih. Dakle, potrebno je razviti odnos ljubavi i poštovanja prema svakom stvorenju ponaosob. Moramo biti svjesni činjenice da vrijednost stvorenja ne ovisi o tome koliko ga se može iskoristiti i koliko će nam ono poslužiti. Ne, vrijednost stvorenja se očituje u činjenici da je Božje djelo koje je On stvorio iz ljubavi i s ciljem da samim svojim postojanjem daje hvalu Bogu. Lijepo nas profesor Tomašević u svom članku *Ekološki problem u duhu sv. Franje* upozorava kako „nam je potrebna ekologija uma i srca kako bismo uspjeli svi zajedno kontrolirati svoj nagon agresivnosti i uništavanja te razvijati harmoniju i suradnju sa svojim svijetom.“⁹²

Nadalje, sv. Franjo Asiški svima nama, a posebno svojim nasljednicima, za sva vremena ostavlja u nasljeđe ideju sv. Augustina, koju je on na svoj način iznio, a to je da sve stvorenje nosi trag svog Stvoritelja i svaki od nas stvorova će jednog dana prestati na ovom svijetu pjevati svoju pjesmu hvale svom Stvoritelju, sve do ponovnog susreta u nebeskom Jeruzalemu.

Nažalost, u Crkvi, a i među samim franjevcima postoje oni koji nisu shvatili samu suštinu Franjinog ekološkog djelovanja, pa često puta ispadaju neupućeni i odaju dojam nedoraslosti svom pozivu. Istina, sv. Franjo nije samo govorio o prirodi, o biljkama, životinjama i sl., njegovo djelovanje i život su ispunjeni mnogim drugim važnim aktivnostima. Poznato nam je da je propovijedao, neumorno je vršio svoju navjestiteljsku zadaću, postio je, molio, promišljao je o dostojanstvu svećeničkog poziva i o svetosti Euharistije, jer je u njoj prisutan sam Uskrsli Krist. Međutim, ne bi li sve to bilo pomalo isprazno, nepotpuno pa čak i nedosljedno nauku sv. Franje kad bi zanemarili ili degradirali i onu ekološku komponentu!? Upravo sve to zajedno čini savršenu cjelinu. Stoga djeluje začuđujućim čuti kako pojedini franjevci prigovaraju vjernicima laicima, pa i teolozima kako je njihovo znanje i njihova pobožnost prema sv. Franji infantilna, jer se tobože zaustavlja „samo“ na ekološkoj dimenziji. Smatramo da je samo po sebi jasno da čovjek koji bezobzirno iskorištava prirodu, gleda samo svoju korist, pogoduje svojim užicima ne može biti

⁹² Luka Tomašević, nav. dj., (*Ekološki problem...*) str. 80.

odgovoran ni prema drugim ljudima. Takvom čovjeku ni ljudski život nije svet, ne mari za čovjekovo dostojanstvo, gazi sve pred sobom i uništava ono na što nema pravo.

Ovdje ćemo ponovno podsjetiti na papinu misao o sv. Franji za kojeg kaže da je bio u savršenom skladu sa prirodom, drugovao je sa životinjama, ali nije ni čovjeka zaboravio, a sve to mu je omogućavalo duboki mir. Usku povezanost svega stvorenog papa primjećuje kada jasno ističe da ne može postojati samo briga za biljke i životinje, a isključiti čovjeka, ali isto tako briga o čovjeku nužno vodi i do brige za sva druga stvorenja.⁹³ Jedno drugo ne isključuje nego se, naprotiv nadopunjuje u harmoničnu cjelinu i predstavlja istinski dokaz odavanja slave Bogu Stvoritelju svih nas. Tako da mišljenja onih koji tvrdoglavo ponavljaju kako briga za ekologiju, biljke i životinje isključuje čovjeka ne mogu biti održiva. Uzimajući sve ovo u obzir, možemo zaključiti kako bi bilo duboko pogrešno, nedostojno i bezobzirno sv. Franji uzeti i jedan vid njegova nasljeđa. Nemamo pravo zbog vlastite nesigurnosti, manjka razumijevanja ili neke druge nesavršenosti sv. Franju prikazivati na nepotpun način. Naravno, mnogo je veći broj onih franjevaca koji su uspjeli na ispravan način percipirati ono što je sveti Franjo činio u svom životu i uklopiti cjelokupno njegovo djelovanje u jedan savršeno posloženi mozaik. Jedan od takvih istaknutih pojedinaca je svakako i umirovljeni profesor moralne teologije, Luka Tomašević, koji je kroz mnoštvo svojih radova govorio o sv. Franji, o njegovom odnosu prema stvorenom svijetu i tako nam kroz znanstveno teološki jezik, a opet svima onima koji to žele i razumljiv način približio Franjinu veličinu i važnost s posebnim osvrtom na ekologiju i zaštitu svega stvorenog.

Naposljetku, spomenimo i to da u sadašnjoj Konstituciji stoji: „Hodeći stopama svetog Franje, neka braća pokažu osjećaj poštovanja prema prirodi koja je sa svih strana ugrožena da se sačuva posve nepovrijeđenom i svim ljudima korisnom na slavu Boga Stvoritelja.“⁹⁴ Isto tako, u svakoj provinciji postoji ured za *pravdu, mir i očuvanje stvorenog*. Franjevci su prisutni i u radu udruga koje se bave promicanjem ekološke osviještenosti. Aktivno sudjeluju u *Konferenciji Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju*, u Rio de Jaineru, gdje je Franjevački red poslao svoja četiri izaslanika, a na Globalnom Forumu franjevci su imali i svoj odsjek *Franciscans with the United Nations*, treća grupa franjevaca je sudjelovala na višednevnom postu i molitvi u Riu 1992.⁹⁵ General Reda fra H. Schaluck je tada izjavio kako mu je ovo sudjelovanje pomoglo da osvijesti važnost ekološkog djelovanja koje je neophodno kako bi

⁹³ Vidi više u: *Laudato si*, br. 91. – 92.

⁹⁴ Luka Tomašević, nav. dj. (Ekološki problem...), str. 84

⁹⁵ Usp. Isto, str. 85

ovaj stvoreni svijet funkcionirao i bio na slavu Božju. Za kraj spomenimo i to da u svijetu djeluje i *Franciscans international*, franjevačka nevladina organizacija pri Ujedinjenim narodima, koja okuplja sve one koji žele slijediti sv. Franju u pogledu njegova odnosa prema stvorenom svijetu. Kao što već znamo spomendan sv. Franje Asiškog (4.listopada) je i svjetski dan zaštite životinja. Prvi put je davne 1931. godine u Firenci na konvenciji ekologa obilježen ovaj datum. Na taj dan braća franjevci diljem svijeta udjeljuju blagoslov životinjama, a i kod nas u Hrvatskoj, u nekoliko gradova postoji ovaj lijepi običaj, iako se, naravno, životinje mogu, baš kao i ljudi te sve ostalo, blagosloviti svakog dana.

Zaključno, po uzoru na svog utemeljitelja, sv. Franju Asiškog, franjevci bi trebali i morali znati prepoznati ovaj svijet kao jedan prostor u kojem smo svi međusobno povezani. Svako biće je ovisno o onom drugom, i tek u susretu sa drugim stvorenjem se ostvaruje naša osobnost, bilo da je riječ o ljudima, životinjama, pa čak i o neosjetilnim bićima poput biljaka. Za sami kraj ovog rada možemo se složiti sa profesorom Tomaševićem i zaključiti kako je ovaj svijet Sakrament koji nam otkriva tragove Božje prisutnosti u svijetu i po kojem nam Bog dolazi u susret.

Zaključak

U ovom diplomskom radu pokušali smo kroz nekoliko međusobno tijesno povezanih cjelina obraditi jednu veoma važnu, zanimljivu, ali i aktualnu temu. Pitanje ekologije je tema koja bi nas sve trebala interesirati, jer svi živimo na istoj planeti i imamo samo jednu od Boga nam darovanu i povjerenu prirodu. Zanimljivost ove teme ogleda se u činjenici što se ovo pitanje može i mora obrazlagati sa više aspekata. Jednako tako pogađa i znanstvenike koji svojim izumima olakšavaju život, a nenamjerno i zadiru u prirodu, ali i filozofe, ekologe i teologe. Istina, pomoću znanosti imamo pravo sebi olakšati život, ali imamo i granice koje smo dužni poštovati. Upravo tu nastupaju ovi drugi nabrojani, a među njima najpozvaniji su o tome govoriti teolozi i ekolozi, koji mogu s različitog gledišta prosuđivati i djelovati, ali u konačnici s istim ciljem, a to je očuvanje svega stvorenog. Upravo ovaj zajednički cilj teologa i ekologa jest i predmet interesa ovog rada.

Kao što smo imali priliku vidjeti, sve stvoreno svoje postojanje duguje isključivo Bogu, i nitko drugi ne smije zauzeti Božje mjesto naspram stvorenog svijeta. Problem nastaje kada mnogi prijeđu od Boga postavljene granice i svojim djelovanjem, što direktno i namjerno, a što indirektno ugrožavaju postojanje prirode i stvorenih bića. Gledajući s teološkog aspekta takvo što je i grijeh, jer čovjek pokušava zauzeti Božje mjesto i ne priznaje Boga kao Stvoritelja. Isto tako, i naš propust se naziva grijehom, jer propuštamo činiti ono što Bog od nas ljudi traži. Ako se vratimo na početne stranice Biblije uočićemo da Bog čovjeku daje posebnu zadaću i odgovornost spram stvorenog svijeta. Čovjeku je povjerena zadaća da stvorenim svijetom *vлада* s obzirom na svoju bogolikost, jer ga upravo ta bogolikost označava kao pastira koji s ljubavlju i nježnošću čuva druga, od Boga mu povjerena stvorenja.

Ovu istinu je na poseban način uočio sv. Franjo Asiški koji je iz ljubavi i poštovanja prema svom nebeskom Ocu žarkom i iskrenom ljubavlju ljubio svako stvorenje koje mu je Bog na njegovom ovozemaljskom putovanju povjerio.⁹⁶ Svojom senzibilnom osobnošću, ali i

⁹⁶ Pored sv. Franje i mnogi drugi crkveni uglednici su bili svjesni prave uloge stvorenog svijeta i svih živih bića prema našem zajedničkom Stvoritelju. Na ovome mjestu istaknimo razmišljanja sv. Majke Terezije prema kojoj je i životinje “stvorila ista Božja ruka puna ljubavi koja je i nas stvorila ... naša je dužnost štititi ih i promicati njihovu dobrobit“ te su „tako jednostavne kreacije Božje ljepote“. Nadalje, prema ovoj svetici trebamo voljeti životinje jer „vam daju sve, a ništa ne traže zauzvrat. Zato jer su pred čovjekom s oružjem bespomoćne i ne mogu se braniti. Zato jer su vječna djeca, jer ne znaju što je mržnja ili rat. Zato jer ne znaju za novac i sretni su kad imaju sklonište i mjesto gdje se mogu sakriti od hladnoće. Zato jer razumiju sve ne govoreći ništa, jer im je pogled čist kao i duša. Zato jer ne poznaju zavist ni ogorčenost, jer im oprost urođen. Zato jer znaju voljeti odano i vjerno. Zato jer žive bez luksuznog doma. Zato jer prepoznaju i cijene poštovanje. Zato jer su živa bića. Iz ovog i tisuću drugih razloga zaslužuju našu ljubav. Kad bismo ih naučili voljeti onako kako zaslužuju, bili bismo bliže Bogu.“, citirano prema: <https://www.medjugorje-info.com/zanimljivosti/sveta-majka-terezija-o-zivotinjama-i->

odlučnim stavom je u svom životu provodio Božju volju, svim stvorenjima je priznao isto porijeklo i samim tim pustio ih da ostvaruju svoju svrhu – da samim svojim postojanjem daju slavu i hvalu našem Ocu. Sv. Franjo se odlikovao i po tome što je utihnuo svoj glas, postao je poslušan svakom drugom biću, a sve kako bi mogao čuti Božji glas po kojem je djelovao i postao prepoznat u cijelom svijetu. Po uzoru na ovog sveca i mi bismo trebali i morali utišati svoj glas, pustiti Bogu da bude Gopodar svega stvorenog te odlučno i s nježnošću izvršavati najvažniju zadaću u životu svakog od nas – biti Božji namjesnik koji s posebnom nježnošću skrbi o svojoj braći i sestrama. Ovu zadaću je sv. Franjo ostavio u naslijeđe svima nama, a osobito onima koji po uzoru na sv. Franju prihvaćaju njegove ideale u pogledu poslušnosti siromaštva i čistoće. Upravo su franjevci najpozvaniji svijetu svjedočiti svoju iskrenu privrženost njihovom utemeljitelju i zaštitniku, a samim tim i izvršavati najuzvišeniju od svih zadaća - služiti u ljubavi svemu stvorenom, a sve to Bogu na slavu.

Sv. Franjo nije postao ono o čemu je kao mladić sanjao, nije nosio mač i nije se proslavio kao osvajač susjednih teritorija, ali je postao ono što mu je Bog namijenio, postao je ono što je trebao postati i sebi i svijetu. Postao je utemeljitelj jednog Reda i suutemeljitelj još dva Reda. Po uzoru na njega već više od 800 godina mladići i djevojke, muškarci i žene stupaju u ove Redove, ali i mnogi drugi njemu u čast žive njegovim načinom života. Mnoga zanimanja pa tako i ekolozi ga slave kao svog zaštitnika, ali i mnogi teolozi kojima je na srcu ista želja da očuvaju sve stvoreno, jer tako i samog Boga častimo. Jednostavno rečeno, postao je vitez i osvajač srdaca mnogih ljudi. Ono što nije mogao mačem, učinio je cijelim svojim životom, svojom tankoćutnošću i odanošću.

Na samom kraju ovog rada, ostaje nam da zajedno sa papom Franjom zamolimo za „milost da oćutimo duboko jedinstvo sa svim što postoji“⁹⁷, jer ćemo jedino tako na dostojan način ispuniti Očevu zadaću koju nam je na postanku svijeta namijenio – očuvati sve stvoreno i tako jednog dana preobraženi sa svim stvorenim, baštiniti vječnu radost u Očevoj blizini.

njih-je-stvorila-ista-bozja-ruka-puna-ljubavi-koja-je-i-nas-stvorila-nasa-je-duznost-stititi-ih-i-promicati-njihovu-dobrobit - 14.4. 2023.

⁹⁷ Dio molitve iz *Laudato si* str. 187.

Literatura

Knjige i znanstveni radovi:

1. Ancona, Giovanni, „Pitanje okoliša“ u perspektivi teološke antropologije, *Crkva u svijetu*, 54, (2019), 3., 368. – 382.
2. Ansorge, Dirk, *Božja nježnost u svim stvorenjima: temeljna misao enciklike pape Franje Laudato si'*, *Crkva u svijetu* 54 (2019.) 3., 383. – 396.
3. *Asiški zbornik* u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012.
4. Banjoređijski, fra Toma, *Veći životopis sv. Franje*, pog. 9. br.6. – 9. u: Franjevački Izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012.
5. Boff, Leonardo, *Sv. Franjo Rimski i Franjo Asiški: novo proljeće za Crkvu*, prev. Zoran Grozdanov, ex Libris, Rijeka, 2018.
6. Brnčić, Jadranka, *Franjina pjesma stvorenja*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2012.
7. Čelanski, fra Toma, *Prvi životopis sv. Franje*, u: Franjevački izvori Sarajevo – Zagreb, 2012
8. Čelanski, Toma, *Životopis sv. Klare i njezini spisi*, (ur.), s. Marija od Presvetog Srca (Anka Petričević), Symposion, Split, 2001.
9. Grgić, Miljenka, *Životinje - Božje Blago, a ne hrana ljudi Zoologija u Post 1 i njezini imperativi*, *Crkva u svijetu*, 54 (2019), 3., 315. – 340.
10. Hesse, Hermam Franjo Asiški, prev. Zdravko Gavran, Alfa, Zagreb, 2009.
11. Jorgensen, Jens, *Sveti Franjo Asiški*, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, Kaptol 9., 2000.,
12. Le Goff, Jacques, *Sveti Franjo Asiški, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 2011.
13. *Legende trojice drugova*, u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012.
14. Parlov, Mladen, *Briga za zajedničku kuću*, *Crkva u svijetu*, 54 (2019.) 3, 307-310
15. Parlov, Mladen, *Nacrt ekološke duhovnosti prema enciklici Laudato si' pape Franje*, *Crkva u svijetu* 54 (2019) 3, 397-412.
16. Perušinski, Ivan, *Početak ili osnutak reda*, u: Franjevački izvori, Sarajevo – Zagreb, 2012.,
17. Rošić, fra Mate Nikola, *Sv. Frane brodolomac*, Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevac konventualaca i Samostan sv. Frane, Split, Zagreb – Split, 2012.
18. Skledar, Nikola. *Sakralna ekologija i čovjekov prirodni okoliš*, Društvena istraživanja, 4, (1995), 6, str. 867.-883.
19. Sv. Bonaventura, *Životopis sv. Franje*, preveo o. Damjan Damjanović, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda Zagreb – Kaptol 9, Zagreb, 1981.
20. Šegula, Andrej, *Sv. Franjo Asiški i njegov odnos prema stvorovima*, *Kateheza*, 32. (2010), 3., 250. – 264.
21. Tomašević, Luka, *Ekologija: izazov kršćanstvu*, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline* 9 (2000.) 1-2, 23-33

22. Tomašević, Luka, Ekološki problem u duhu sv. Franje Asiškog, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija* 38, (1998.) 1, 73-88
23. Tomašević, Luka, Integralna ekologija i franjevci, *Služba Božja: liturgijsko pastoralna revija*, 60, (2020.), 4, 390. – 405.
24. Tomašević, Luka, Sv. Franjo, uzor integralne teologije, *Služba Božja: liturgijsko pastoralna revija*, 61., (2021), 1., 73. – 90
25. Turza, Zoran, Tomić, Mia, Šuća, Marta, Zujčić, Paula, Kako čitati encikliku pape Franje Laudato Si', Od dijaloga do zajedništva i povezanost, *Diacovensia*, 29, (2021), 1., 109. – 126.
26. Vukoja, Nikola, Sveti Franjo Asiški – globalni ekolog, u: *Odgovornost za život*, Zbornik, Baška Voda, 1999., 331. - 334.
27. Vuleta, Fra Bože, Visovac – mjesto bratimljenja sa stvorenim, *Socijalna ekologija Zagreb*, 6 (1997.), 1 – 2, 117. – 127.

Crkveni dokumenti:

1. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. prosinca 1965.), Dokumenti, KS, Zagreb, 1993.
2. IVAN PAVAO II., *Bula Inter Sanctos-Apostolsko pismo*, Proglašenje sv. Franje Asiškog zaštitnikom pobornika ekologije, dana 29. Studenog 1979
3. KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, objavljen apostolskom konstitucijom Ivana Pavla II. *Fidei Depositum* 11. listopada 1992., Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994
4. PAPA FARNJO, *Laudato si, Enciklika o brizi za zajednički dom*, (18. VI. 2015), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2015

Web izvori:

1. <https://polis.ba/aktualnost-franje-asiskog-u-suvremenom-svijetu> 12.02. 2023.
2. <https://www.croexpress.eu/sv-franjo-asiski-odvazni-i-ponizni-misionar-i-ljubitelj-prirode/> 19.12. 2022.
3. <https://www.svjedlorijeci.ba/novosti/teolo%C5%A1ka-dimenzija-ekologije-poziv-na-unutarnje-obra%C4%87enje> 24.03. 2023.
4. <https://www.vjerajdijela.com/prvi-izvjestaj-o-stvaranju-konfliktnost-covjekovog-postojanja/>, 30.01. 2023.
5. <https://www.medjugorje-info.com/zanimljivosti/sveta-majka-terezija-o-zivotinjama-i-njih-je-stvorila-ista-bozja-ruka-puna-ljubavi-koja-je-i-nas-stvorila-nasa-je-duznost-stiti-ih-i-promicati-njihovu-dobrobit> - 14.4. 2023.

6. KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI NA OPĆOJ AUDIJENCIJI 10. listopada 2012.,
https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2012/documents/hf_ben-xvi_aud_20121017.html 31.03.2023
7. https://hr.wikipedia.org/wiki/Franjo_Asi%C5%A1ki 18.11. 2022.
8. <https://hrcak.srce.hr/file/255105> 02.03.2023.
9. https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19vXRN7, 03.04. 2023

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Marija Zlatić, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistre teologije izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 14. lipnja, 2023.

Potpis

THE LOVE OF ST. FRANCIS TO ALL CREATURES
IN THE ENCYCLICAL LAUDATO SI'

Summary

In this graduation thesis, the author analyzes the relationship between St. Francis of Assisi to all created world. The author writes about the importance of preserving all living beings because they are all individually created by the same creative love. In the first part, the author presents the biography of St. Francis of Assisi. It introduces us to his life before, and especially after, his conversion, or more precisely his enlightenment. In the second part of the work, attention is focused on the relationship of St. Franjo towards the whole of nature with a special reference to animals, which brother Franjo especially loved and took care of. The third part deals with the origin of the encyclical *Laudato Si'*, its significance for today's world marked by technological and despotic features, and the direct influence of St. Francis on this encyclical. The final part gives a synthesis of the entire work and tells us about the original intention of God that He had at the moment of creation of the whole world with all its creatures. In this part, the true meaning of God's mission, which He intended for the human race, is succinctly shown - to take care of everything created in love and to act like Him in our relations to all created world, because God will judge all of us according to our deeds. At the very end the author writes about direct followers of St. Francis - the Franciscan brothers, who, following the example of their founder, have chosen a special path of love and service to every living beings that are entrusted to them in their lives. Finally, in this graduation thesis, the author wants to point out the importance of the right approach to the created world, because religion as such does not imply care about the well-being for only one part of the created world and that is precisely why the sighs of each of the living beings give a clear task to every human being – to take care of earthly well-being of all God's creatures knowing that one day they will meet again in the heavenly homeland.

Key words: St. Francis of Assisi, living beings, *Laudato Si'*, Franciscan brothers